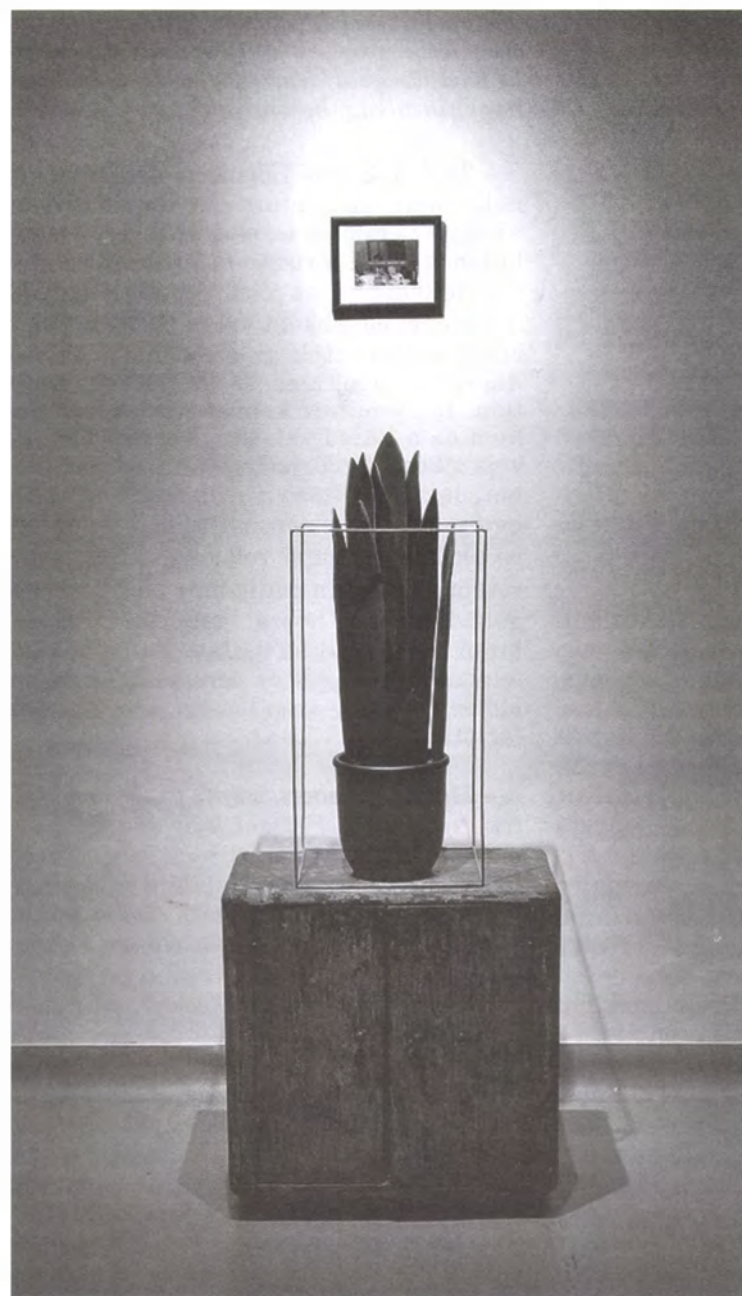

Recycled memories (ciklus) no. 8., 2015/2016
Lapszámunk 1., 7., 8., 10–15., 17. és 21. oldalát Ferencz S. Apor
a csikszeredai Új Kritérium Galériában megnyílt kiállításának
anyagával illusztráltuk.

HORVÁTH BENJI

Triomfo della Morte, Palermo, 1446

„Image is everything these days... even for me.”*

Napnyugtakor megnőnek az árnyékok a kertben,
ahol gyarapodni fogsz és uralkodni,
felelősen kertészkedni, kishercegem, megnőnek,
mintha fohászkodnának, a bokrok és a fák,
így fog nőni a te árnyékok is, királyok, papok
és kéregetők gyűlnek be majd árnyékok alá,
hogy fohászkodjanak, és művelned kell kertetet,
nevelgetned nyájadat, tisztelned apádat, a halált,
mert a boldog ember halott ember, ne félj a fénytől,
ha nem látod őket félni és fohászkodni, se a sötétől,
amikor reszketnek és sírnak, mert nem kerülheted ki,
nem díszítheted fel, nem teremtheted újra, i am the exit,
no exit from the exit, ha kiáltasz, nem hallja senki,
csak te vagy itt és én, én pedig benned vagyok, tudod,
szerezd a halált, mint magadat, hiszen te szereted
a kertetet, szereted az istent, akinek keze vagy,
ismered a lelassított időt, az elnyújtott negatívot,
mutasd meg nekik, hogy az én arcom mindenki arca,
hogy a halál rettenetes arca az ő teremtményük,
ha időd van, nézz ki a kerten túl, nézz ki Panormosra,
nézd a kikötővárost, nézd ezt a gazdagságot, nézd a tengert,
hát minden azon múlik, mennyi időt adsz magadnak
az idő érzékelésére, kiskirályom, és megnőnek a fák,
és a kövek őrzik a formát, és majd eljövök érted,
mert az én árnyékom fáradtan hordoz téged is,
bennem egyesül a fohász és az erő, a forma, a vers,
a toten hosen, mert nem nézhet meg senki engem,
és nem nézhet ki senki belőlem, kishercegem,
de te ne félj, érezd magad otthon a kertben,
ahol gyarapodni fogsz és uralkodni,
és én leszek minden idegen,
akinek napkeltekor szemébe nézel.

* Wim Wenders: Palermo Shooting

A robbanómotor
főtengelye

INTERJÚ
KÜRTI
LÁSZLÓVAL

/2

Láng
Gusztáv:

LEVÉL
KOLOZSVÁRRA

/5

Romulus
Bucur

VERSEI

/14

A robbanómotor főtengelye

Interjú Kürti László költővel

– A cigányszerelem című versedben, amellyel kivívtad családod haragját, két-személyes ösközöségnek nevezted az anya-fia viszonyt. Felnőhet ilyen közösségben az ember?

– Az anya–fiú, apa–lány kétszemélyes „ösközöség” nagyon fontos alaplínia-tokat ad a felnőtt élet pár-, sőt minden-féle társas kapcsolatára. Ötéves koráig ki-alakul az emberben egy érzelmi hálózat, és ez az önkéntelenül teremtett szív-sza-bályos belvilág, birtok nem tart feltétlen igényt az észre, ahogyan az érzelmi in-telligenciáról is tudható, hogy megelő-legezheti az észképességet, de alapvetően másban egzisztál. A szülő-gyerek „öskö-zöség” pedig egyszer csak teljesen nor-mális életmintázatok szerint társadalmi szabályok közé kényszerül. Talán az első ilyen (paradicsomból való) kiűzetés-élmé-nyem akkor ért, amikor anyám hatéves korom körül azt mondta nekem, hogy nem lehet/nem ő lesz a feleségem. Per-sze, vicces dolog ez így kimondva, de tu-dom, hogy sokunknak volt ilyesmi meg-rázkódtatás-élményünk, mert evidens az ötévesnek, hogy az anyánk lesz a fe-le-ségünk, ahogyan az én kislányom is kijelentette, hogy én leszek a férje... és persze már ott is vagyunk az Oidipusz-problémakörben. Még csak betegnek sem kell lenni hozzá, elég eszméletünket meg-tartani és belátni a magzati életet köve-tően a visszafordíthatatlan különállá-sunkat mindentől és mindenkitől.

KÜRTI LÁSZLÓ

1976-ban született Vásárosnaményban. Jelenleg tanárként dolgozik a mátészalkai Esze Tamás Gimnáziumban. A Vörös Postakocsi folyóirat és a Partium szerkesztője. Önálló kötetei: *Félszavak* (1999, Kovács László néven), *Akvárium* (2003), *Alkalmi ott-honok* (Parnasszus, 2007), *Testi misék* (Magyar Napló Kiadó, 2012), *a csalásról* (Pesti Kalligram, 2017). Szövegeinek alanyi megszólalásmódja, vallomásos jellege hangzó formában is rendkívül jól érvényesül, verseit számos színész szólaltatta meg. Máté-szalkán él. 2014-ben a Tokaji Írótabor Nagydíjával, 2018-ban Bella István-díjjal tü-nették ki.

– Lehet-e felnőtt az, aki költő? Mit je-lent felnőttnek lenni, mit jelent költőnek lenni? Miféle elszakadások rémlenek a fel-nöttség, a költőség hátterében? Elszakad-ni vagy megszakadni kell? Vagy talán va-lami mást?

– A felnőtt és a költő közötti külön-b-ség természetesen nem a ráncokkal vagy az őszüléssel van összefüggésben. Úgy érzem, a tapasztalati élet vagy a tisz-ta rutin jellemzően determinálja az em-bert, észrevétlenül is korlátozza érzék-szervi élményeit, társas kapcsolatait, a valóság valamiféle észlelését (példá-ul ezért sem mindegy, hogy mikor írja meg az ember a szerelmi, családi vagy a halálverseit, mert legalább olyan hibá-nak tartom hatvanévesen, emlékezésből megírni a húszéves korban megélt sze-relmes verseket, annak hevületének em-lékeit, mint húszévesen a potenciavesz-tésnek traumáiról dumálni lírában), de ennek ellenére a saját életet, annak moz-gató energiáit, társadalmi státuszát újra és újra vizsgálat tárgyává kellene tenni. Persze ezek gyakran egzisztenciális vál-sághullámokat okoznak, szóval érthető a blokk, a biztonsági játék, ezért viszony-lag szabad a pálya, hisz majdnem csak a bolondok és a költők fekszenek fel ezek-re a hullámokra, mint szörfösök a tenger habjaira. Aztán hogy az elemekkel szem-ben a vízimmentők után vagy a személyes csodálattól visong-e az ember a partról,

azt majd a két nevesített kategória ki-számítható attrakciói döntik el. Szóval ebben az értelemben a költő és a bolond nem felnőtt, ellenben a költő és a felnőtt sajátja, hogy felelősséget vállal önmagá-ért és másokért is, a bolondoknak nin-csenek ilyen irányú kötelezvényei.

– Ha az említett ödipális csalódás volt az első megrázó élmény, akkor vajon mi vitt rá arra, hogy még ennél is korábban megpróbálj egy, a feladatra teljesen al-kalmatlan szerszámmal véget vetni fiatal életednek? Megsejtettél valamit a majda-ni felelősségből? Vagy viccelődjünk azzal, hogy fiatalság, bolondság?

– Tudod, Szabó Lőrincsel élve, az egy-nek, mert megvannak a maga álmai, ahogy az emlékei is, elég csak egy kis ki-billenés ebből a tiszta belátásból, szimp-lán felfedezed az élet élehetlenségét. A történet egyébként valós, tudtam, hogy véget szakíthatok az életemnek, én pe-dig döntöttem, komoly döntés volt, érez-tem, hogy mihez képest nem kóser ne-kem ez a külső valóság. Persze, ha egy vajazókéssel szúrja hasba magát az em-ber, legalább annyira hatásos, mintha egy műanyag szívószállal tenné, de er-re akkor még nem volt elég anyagisme-remem, mostanra pedig már elég bátorsá-gom nem lenne hozzá, igaz, van mi mögé bújni is, egy rakás vállalt- és belátható feladat, kötelesség és persze engem is az idő és a közöny szép lassan, ténylegesen fertőtleníti.

– Most, prózában, szinte csak megfeszí-tett figyelemmel értem, mit akarsz mon-dani. Ezzel szemben a verseidben mint-ha minden egy csapásra világosulna meg, valamiféle azonnalivá tett élményvasút szabályai szerint. Mintha előben bizton-ságos bonyolultságra, versben pedig nyi-tott egyszerűsége törekednél. Mit gon-dolsz erről?

– Ha beülsz egy kocsiba, mert megta-nultál vezetni, akkor tők egyszerűen tu-dod irányítani az autót. Valami ilyesmi a versírás is. Tudod, hogy mikor melyik pedált kell megnyomni, merre kell teker-ni a kormányt, és mikor kell sebességet váltani, de ha arra szeretné választ ad-ni, hogy miként működik az autó, mi a technikai, mechanikai háttere, szóval mi kell a vershez, hogy megírhasd, ak-kor bonyolult szociológiai, pszichológiai, spirituális hátterek jönnek elő. A robbanómotor főtengelyének mi köze van a du-gattyúkhöz, melyik hengertérben mikor nyitja-zárja a vezérműtengely a szelepeket, mikor adja a szikrát a gyújtógyer-tya. Vagy a kuplungon és váltón át ho-gyan kerül el a futóműhöz a lehajtás, és mi van a kormányművel, fékkörökkel stb. – ezt strapás elmagyarázni, megértetni, megtanultatni. Előben, kérdésekre adni választ is épp ilyen nekem. A versnek az a dolga, hogy érthető legyen, szóljon az olvasóhoz, hatást váltson ki. Felhaszná-lói szinten kezelhető legyen, egy eszköz, el lehessen vele jutni A-ból B-be, akár egy személyautóval, de a szöveg olvasó-jának nem kell feltétlenül autószerelői

vagy mérnöki ismeretekkel rendelkeznie (bár akkor még nagyobb öröm, ha jó szöveget olvas, jó verdába ül az ember), de elég, ha tudja, hogy milyen üzemanyagot igényel, és tudja élvezni azt, amit csinál. Komolyan gondolom, hogy az sem kicsi dolog!

– Autóból is, versből is többfajta létezik. Egy T.S. Eliot- vagy Füst Milán-vershez feltételezném, hogy több százezer kilométernyi tudás szükségeltetik, egy Blake- vagy Weöres-vershez pedig egészen más tudatállapotban közelíthetünk, még autót vezetnünk sem kell, s röpítenek. Volt meghatározó gyerekkori élmény, ami a versírás tájékára vitt, vagy fokozatosan törte a költőség veled?

– Én meggondolatlanul kezdtem bele a lírába, és semmiféle háttérrel nem volt, így senki nem szólt, hogy amit csinálok, azt jobb lenne sürgősen abbahagyni. Amire meg érvényes, verset értő emberek közelébe kerültem, már nyakig benne voltam a kortárs irodalomban. Publikáltam, kötetem jött, szóval már hiába is tájékoztatott volna bárki, hogy ehhez túl sok minden szükséges és nem elég egy ceruza meg a papír. De hogy bármi gyerekkori élmény vitt volna-e az irodalom felé, arra nem emlékszem.

– A mai magyar költő is igyekszik a kötött formák elől a prózavers bozótosába húzódni. Utóbbi verseidből nyilvánvaló: nem vagy kivétel. Kötött és szabad formák mindig is fluktuáltak a versirodalom történetében, bár úgy érzem, a magyar vers nehezebben bír a ráolvasástól, varázsigétől elszakadni. Nálunk mint ha a prózavers is énekelne. Azt mondtad egy helyen, kötött formában sokkal többet írnál, mint amennyit szabadversben írsz. A lényegre törő lecsupaszítás formai kérdés?

– Nem hinném, hogy az eleven lírát kizárólagosan a lecsupaszítás hozhatná meg, több kiváló, kötött formákban lubickoló barátom, pályatársam van, szeretem, amit csinálnak, jól áll nekik, és csoda dolgokat tudnak felhozni a mélyről is, de vannak olyan vershelyzetek és költői alkatok, amik érdesebben, nyersebben szólnak jól. A szakmát a szabadverset íróknak is ismerniük kell, nekem gyanús, ha ezt valamiért kispórolja egy költő. Egyébként nem hiszem, hogy a szabadvers feltétlenül bozótos, pláne nem, hogy megúszós terep lenne, sőt a kötött forma több ködösítést, virágnyelvet enged, jobban el lehet bújni a szöveg mögé, legalábbis az én személyes narrációimban feltétlenül így van.

– Aki versírára adja a fejét, az egzisztenciális értelemben több síkon is nagy betyár. Az, hogy vérünkbe mártott pennával írunk, egyrészt megélhetésünket, másrészt társas kapcsolatainkat is kikezdheti. Erről már induláskor szoltunk. Te most tanárként, szerkesztőként működsz. Volt volna más alternatíva is? Egyáltalán, dolgozzon versen kívül egyébbel a költő?

– Hasznosnak érzem, ha többféle dologgal foglalkozom, fizikai munkával, szerkesztéssel, tanítással is, az persze más kérdés, hogy a jelenleg leosztott arányok mennyire erősítik, segítik vagy éppen nehezítik egymást. Több utazás és kevesebb robot feltétlenül segítség lenne, de nem gondolom, hogy ki kellene vonulnom a tanításból. Ha például egy regényt szeretnék megírni, egészen biztos, hogy teljes óraszámban, ahogy jelenleg a gimiben dolgozom, nem tudnék nekiülni ilyesminek, pedig egy ideje sürgetnek velem az előttem járó pályatársaim, barátaim.

– Mostanában többen írunk csupa kisbetűvel verset. Te is. Szerinted mi ez, e.e.cummings-forradalom a Kárpát-medencében?

– Zömmel divattá lett dolognak mutatja magát, és lehet, hogy már az is, de azért sokunknál egy lakályossá tett közegteremtésben segített, szabályfölülírásban a kisbetűs szöveg. Talán erősnek hathat, ha azt mondom, hogy a komcsi világban nevelkedett kisserácok átvedlésének, elszabadulásának egy sajátos eszköze is a kisbetűs üzem. Esetemben a szüleim, tanítóim, tanáraitam nyomasztott életéből és szakmai üzemeiből is következő hibás pedagógiai módszereinek, a kockafejűsítésnek az ellensúlyozására szolgáló segédlet is ez. Nekem segítség volt a nyelv sajátommal tételéhez is, és valahogy így maradt máig, de mostanra már könnyen el tudnám engedni, ha még érdekelne. Mikor Esterházy Péterrel kezdtem levelezni, és olvasta verseimet, ennek a tapintatával és belátott érzékenységgel folytattuk a levélváltásainkat, a keresztneveink is kisbetűsödtek, részéről erős pofátlanságnak is hathatott volna és persze részéről is tiszteletlenségnek, de nem, ez egy odafordulás, figyelem, érzékeny és bizalmat teremtő nyelvi eszköz volt. Úgy sejtem, valami ilyesmi bensőségességre hivatott szélesebb kiterjesztésben a kisbetűs szépirodalom is.

– Ha jól tudom, 2017-ben megjelent, a csalásról című köteted kiadváltás miatt három évet ült a fiókban. Utána viszont jeles színművészek közreműködésével hangoskönyv készült belőle, a YouTube-on tiszteletet parancsoló mennyiségben nézhető verseid szavaltai. Hogyan csináltad?

– Igen, a Kalligram Kiadónál jött tavalay a csalásról című kötetem és a hangoskönyvem is, ez egy nagyon hosszú munka volt, de úgy érzem, hogy a kötött verseknél spontánabb a befogadói figyelem, biztonságosabb, kiszámíthatóbb, költőzható játéktérben történik valami briliáns, ha tényleg jó a vers. Szabadversnél nemcsak a szabály nincs tankönyvekben rögzítve, de gyakran az olvasó számára is nehezebben dekódolható a tartalom. Ezért úgy gondoltam, ha színművész barátaimat kérem meg, ugyan terelődik az értelmezés saját, egyéni interpretáció szerint, de a szöveg sokkal könnyebben

kibomlik és befogadóbarátabbá válhat a szabadvers is.

– Ezzel a könyvvel többször is jártál Erdélyben. Mit tapasztaltál, másként viszonyul-e a közönség a műfajhoz itt, mint szűkebb hazánkban? Volt idő- vagy egyéb utazásélményed nálunk?

– Időutazás-élményeim főként akkor voltak, mikor úgy 15 éve elkezdtem Erdélybe járni, az utak még nem voltak rendesen megcsinálva, és többször mentem be kis falvakba, aludtam családoknál, ott nagyon éreztem ezt. A városi emberek is rendre olyan közvetlenséggel és nyíltsággal működnek, ahogyan az még nálunk, a hármashatármenti falvakban is megvan, szóval biztonságban érzi magát az ember. Sepsiszentgyörgyön ugyan tavaly egy részeg, hatvanas pali nagy szabadságharcos indulattal az ingemet markolva próbált lefegyverezni (egy pohár üdítő volt a kezemben, igaz, szénsavas), de aztán valahogy sérülés nélkül átvészeltük az ütközetet, különben nekem nagy élmény máig Erdély, ha mehetek! És persze, hogy klassz magyaroknak, magyar költőknek, magyar verseket olvasni fel, érezhető is, hogy mindennek tétje van, például Sepsiben nagyon érzékeny, komoly irodalmi élettel, pezsgéssel találkoztam, kicsit el is csodálkoztam, hogy mennyire nagyon és milyen alkotók fordulnak meg ott is rendszeresen, nagyon sok klassz emberrel ismerkedtem meg az elmúlt néhány évben határon túl.

– Ha 2017-ben három éve vártak megjelenésre verseid, most igencsak tele lehet az asztalfiók. Vannak új irodalmi terveid?

– Egy szerkesztett kész verseskötet-terv van bent a kiadómnál, közben tervezetlenül is bővül versekkel egy új versesmappa a gépemen, és rövidebb prózaszövegeimet elkezdtem összeszedni, mindenféle feszingés nélkül, de azért figyelve rá, ütemezgetve írom azt a materiát is. Nem feltétlen tematizáltan, sőt, de úgyis minden egy forrás felől csörge-dez, szóval nem hiszem, hogy ne találna vissza egy közös mederbe.

– Költőként mit gondolsz, létezik ihlet, vagy „csak” dolgozunk a szövegen? És magánemberként mit gondolsz? Lehet a költő magánember?

– A költő bármennyire is kell, hogy megszenvedje a magáét, mint bárki más, de épp azzal marad kívül a mátrixon, hogy privát marad, illeten magánember és közben, majdnem mellékesen tud valamit az egyetemestről. Van egy biztonsági zónája, józan esze és elképzelése a világról, amitől, jó esetben, semmiféle politikai vagy társadalmi demagógia nem térítheti el, nem állíthatja sorba vagy teheti rabszolgájává. Az ihlet érzékeny madár, van hogy turbékolni kell neki, magot szórni elé, melő az is, persze, de nem várható el, hogy sültgalambként repüljön az ember szájába.

LÁSZLÓ NOÉMI

Goethingen 3.

Hol van az a sok virág?

Bizonyos dátumoknak erősebb a gravitációja, mint más napoknak. Sokáig nem történik semmi, az események a nagy névtelenségben keringenek, amikor egyszer csak egy nap vonzáskörébe érnek, és egymásba esnek. November 9-e van, a németek egyik sorsnapja. Az 1938-as esemény gyönyörű poétikussággal a Kristályéjszaka nevet viseli, a második neve valami brutálisat és destruktívát sugall: a Fal ledöntése. A rombolás napjai – de micsoda ellentmondás jelölt és jelölő között! A náci retorika miatt a Kristályéjszakát ma már „novemberi pogromok”-ként emlegetik – mondja a Goethe Intézet igazgatónője, aki, mielőtt felkerülne a blogra, átnézi a szövegeimet. De ez nem hiba, csak adalék, hogy az ő gyerekkorában még használták, ahogy az enyémekben is – több szempontból vagyok inkább az ő kortársa, mint a velem egykorú fiataloké. Én is lehajtható pados iskolába jártam, ahol hátratett kézzel kellett ülni, csendkirályt játszani és szolgálatosként minden óra elején jelenteni az osztály létszámát. „Herr Lehrer, ich melde: unsere Klasse hat dreiunddreißig Schüler...” Idén halt meg fenomenálisan némettanárom, akiről a gyászjelentésből derült ki, hogy nem is volt öreg, a legkevésbé sem volt az, amikor engem tanított. A szigor öregít. A következetesség is. Az élére vasalt szürke nadrág is. A szörmekucsma, a sötét lencsés, műanyag keretes szemüveg. A poroszos iskolarendszer. Akkor még nem tudtam, hogy ezt poroszos hagyománynak nevezik, aminek az országunkban is lassacskán létjogosultságot nyerő progresszívebb oktatási módszerek üzennek hadat. Azt hittem, ez a szükséges rossz szerves része az emberré válásnak. Egyébként az is később derült ki számomra, hogy a volt zsidó iskolába jártam elemibe, ahonnan 1944-ben mindenkit elvittek, elsőtől nyolcadikig. (Adalék az adalékhoz: a Zsidó Polgári Iskola igazgatója, Stern József túlélte a deportálást, és Simon József néven Budapesten alapította meg a zuglói Radnóti Gimnáziumot.) És hogy mi történt korábban ezen a napon? Budapesten megszületett Kertész Imre. A Kristályéjszaka ugyanúgy a születésnapjára esett, ahogy '89-ben Kelet- és Nyugat-Berlin újraegyesülése. Sorsszerű-e egy születésnap? Inkább nem mentes a sorszerűségtől. „Wann wird man je verstehen?“, bögi Marlene Dietrich a Pete Seeger-dalban. Tüchtig kis vendégszobámban újra és újra meghallgatom, próbálom megérteni a történelmi felelősségvállalás láncreakció-jellegét. A kóro és a kismadár története.

Az igazgatónő az esti megemlékezésre férjével együtt érkezik. Hideg van, sapkában alig ismerem fel. A felégetett zsinagóga helyén egy emlékmű áll, amely frontális nézetből lángot, egy kis lépcsőn alászállva, alulnézetből pedig Dávid-csillagot formáz. Ezen a kis téren a nemzeti szocializmus áldozatainak emlékére, a fasiszmus, a rasszizmus és a felejtés ellen minden évben összegyűlnek. Idén Göttingen zsidó tudósairól emlékeznek meg,

Az árny-arány eloszlása szemcsés felületen

az életrajzokat történelemszakos hallgatók olvassák fel, a polgármester beszéde sallangmentes és hiteles. Elhangzik a megsemmisítő táborok listája, kórus éneklél a kaddist, itt-ott orrfújás hangját hallani, mellettem egy idősebb úr bekapcsolódik a *Yerushalayim shel zahav* refrénjébe. A tömeggel szemközt, egy nyitott ablakban mintha tűz lobogna, talán, de hangja nincs, egy alak villogó ellenfényben idegesen jön-megy, és néha hadonászva kiabál bele a beszédekbe. Szorongva pillantok fel, láthatólag baja van velünk, kizökkenettük komfortzónájából, befolytunk a területére, minek kell pont az ő ablaka előtt gyülekezni, hangszóróba sulykolni valamit, ami távoli, fessegetni valamit, ami már önmagában is problematikus, nem-hogy így, kollektív önkritikát gyakorolva ködös gáztettek fölött, amikhez nincs köznünk. Nem fogok félni, határozom el, és ebből tudom, hogy ez már folyamatban van. Szemem sarkából Ulrikére nézek, erre a filigrán, higgadt és disztíngvált tanárnőre, aki az előbb egy pillanatra belém kapaszkodott, mert nem látta, hova lép a sötétben. Megnyugszom.

Miután véget ér a műsor, férje azt tanácsolja, igyunk meg egy forró teát, buszuk úgyis csak egy óra múlva van. Beülünk a Cafe & Bar Celonába, nézegetjük az itallapot. Rendelünk egy-egy pohár vörösbort a Tempranillóból. Ismernek már, tudják, hogy „a magyarok nem csak szeretik a bort, de bírják is” – szerencsénk van velem, hogy nem tiportam két lábbal a sztereotípián. Cinkosságot vállaltam vele, velük, „ha már úgyis, akkor...” alapon. A hétvégén ugyanis náluk vacsoráztam. Már akkor meghívtak raclette-re, amikor még itt sem voltam. Eljöttek utánam a vendégházhoz egy régi típusú Volkswagen Golfal, és kivittek a külvárosnak számító Bovendenbe, egy új építésű társasház manzárdlakásába. A lépcsőházban levetettük a cipőt, papucsba léptünk – harminchetesem pont beleillett a báránypáros, igazgatónői házicipőbe. A házicipő- vagy papucsválaszték minden tisztességes német háztartásban az alapkészlet része. Az első meglepetés akkor ért, amikor ajtót nyitott a tizenhét éves Miguel

Angel. Egy igazi bolíviai indiánfiú. Megvallom, hogy a „Mein Sohn”-karaktert sztereotípiákból koholtam magas, szőke, világos szemű kamasszá. Az előképeimből csak a fogszabályzó fedte a valóságot. A második meglepetés, ugyanezen elv alapján, mégis az újdonság erejével hatott – a szobája mélyéből előhívott öccse, Atiruj, akit hét évvel ezelőtt hoztak el egy thaiföldi árvaházból. Mára már ő is a német kiskamaszok életét éli, energiái nagyrészt arra fordítja, hogy a napi internetezés félórás (!) időtartamát meghosszabbítsa. A lakásban egyből otthonosan éreztem magam, amolyan értelmiségi körülmények uralkodtak, a tágas nappaliban könyvespolcok, itt-ott gertyák (fényterápia), a falakon a férj bekeregetett, fekete-fehér városfotói. A raclette svájci találmány, lényegében hasonlít a francia fondue-re. A nyári grillezés téli változatában a barátok körbeülnek az asztalra tett rezsót, és individualizált kis serpenyőikben sajtot olvasztanak krumplira, gombára, párolt zöldségekre. A lényeg a sajt és a demokrácia. Ennek a már családon belül is internacionális vacsorának a meglepetésvendégei szíriai fiatalok voltak. Nevüket felírták egy cetlire, amit a tányérunk mellé tettünk, hogy bármikor leolvashassuk egymásét. A kedélyes falatozás közben hazáink étkezési szokásairól beszélgetünk. Vendéglátóinknak érzékelhetően volt már gyakorlatuk az efféle társalgás gördülékennyé tételében, és azzal is tisztában voltam, hogy míg nekem ez egy kivételes és ritka alkalom, nekik csak egy újabb színfolt a széles palettán, amitől tágabb látókörű társalgókká válnak az elkövetkező meghívottjaik szemében. A beszélgetés egyre felszabadultabbá vált, noha a keret nagyon is megtervezett volt – a raklett mellé bor, a főétel után desszert, a desszert után kávé, és a visszabuszok menetrendjének beható ismerete, az utolsó mondatok elegáns, passz-szent levezetése. A házaspár Berlinből költözött ide, egy liberális nagyvárosból egy liberális kisvárosba, és a betokosodott német hagyományt és sznobizmust készséggel helyezte a kelet-európai vagy esetenként a balkán/arab spontaneitás mögé. Arra gondoltam az éjszakai buszon hazafelé menet,

hogyan lehet a kettőt egyszerre csinálni, elvetni követni és újítani, következetesnek lenni és olyan döntéseket hozni, amelyek megváltoztatják az élet addigi menetét. Ahmad, akivel együtt utaztunk, elmondta, hogy két éve tanul fogorvosnak, és a házaspár segített neki lakást találni – hiába beszélt folyékonyan németül, amikor bemutatkozott a telefonba, a lakáshirdetők elbizonytalanodtak. Meg akarja változtatni a nevét valami német hangzásúra. (Az effajta opportunisták igyekezettől láthatólag már a vacsorán elhatárolódott Ammar, aki a kötelező katonaság előtt szökött Damaszkuszba. Még ott végezte el a festészeti akadémiát, a barátnőjével együtt, aki itt most ideiglenesen egy rajzszaakkört vezet. Szeretnének majd Berlinbe költözni, mert Göttingen művészi élete sivár.)

Amíg tehát azt várjuk, hogy megjön a Bovendenbe tartó buszuk, a tanár-házaspárral felvesszük a hétvégén eléjtett fonalat. A férj, akinek nyelvtanárként egy halom etimológiai és etnográfiai kuriózum van a tarsolyában, az itallapot nézegetve futólag megkérdi, hallottam-e a Fácánok szigetéről, ami hol Spanyolországhoz, hol Franciaországhoz tartozik, mivel a határfolyón található. A sziget egy kondominium, azaz egy olyan terület, amelynek több gazdája van, akik kis ceremónia keretében fél évente cserélnek. A borcímére az is rá van írva, hogy *Bodegas*. Mondom, hogy nálunk is, a nagyszüleim székelőfalusi falujában úgy mondják a kocsmának, hogy bodega. „Küldd haza nagyapádat a bodegából.” A székelek ugyanúgy autonómiát akarnak, mint

a katalánok. De amikor Ulrike azt mondja, hogy van mellettük egy bükkfaerdő, vagyis egy *Buchenwald*, észre sem veszi, hogy mit érint ezzel. Amikor a kisördög megjegyzi, hogy ez nem hangzik valami jól, hirtelen nem is érti, mire gondolok. Aztán elpirul, azt mondja: „entschuldigung”, én pedig elszégyellem magam, amiért zavarba hoztam. Pedig csak a hétköznapi nyelvet használta. Éppen ilyesmire gondoltam, amikor a tömegben álltam, a megvilágított épület falára függesztett feliratot nézve: „Shoa” – hogy igen, éppen erről van szó. Hogy soha. Mennyi igyekezet, hogy elkerüljük azt, ami már megtörtént. És mennyi könnyelműség másfelől – az óvárosban látott *ChicSaal* nevű fodrászatra gondolok. *Schicksallosigkeit*, erre kapta Kertész a Nobel-díjat.

LÁNG GUSZTÁV

Levél Kolozsvárra

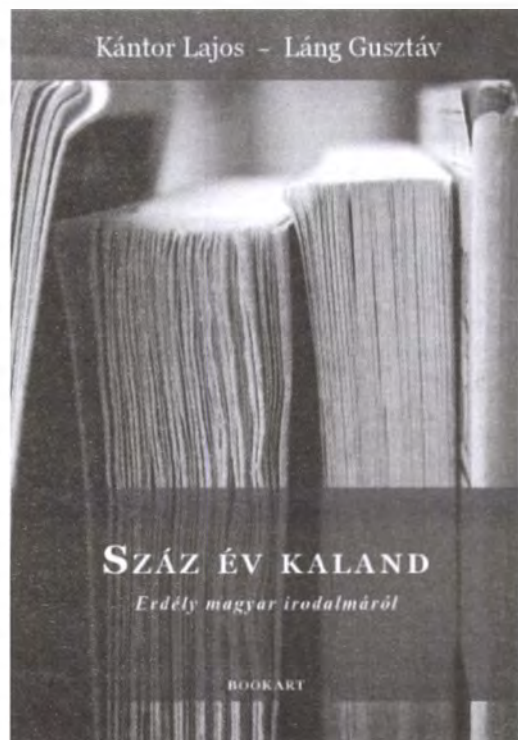
Egy könyvbemutató valójában alkalom a **bemutatkozásra**, a szerző (esetünkben a szerzők) személyes kapcsolatteremtése ez lehetséges olvasóival. Ebbe a bemutatkozásba sok minden belefér abból a vallani valóból, amely egy könyv keletkezésének – úgy mond – titkait feltárja. És amire az érdeklődő közönség (esetleg) kíváncsi lehet. Ami azonban e tekintetben lényeges és eligazító, azt bárki megtalálhatja e könyv első fejezetében, s e „felvilágosítások” egyben a két szerző életrajzának is részei. Nem is időznék ezek számba vételével.

Az én számomra ez a pillanat nem is a bemutatkozás alkalmá, hanem a búcsúzás. Gondolom, nem egyedül érzek így. Sokan vannak Kolozsváron, akik Kántor Lajos ismerték, szerették és becsülték, és halálát veszteségként élték meg, hiszen e város magyar művelődésének kiemelkedő alakja volt. Erdemeit e vonatkozásban hosszan sorolhatnám, de hát ezt a „felsorolást” a jelen lévők épp úgy (vagy még jobban, ki-ki a maga élményei alapján) megtehetik. Én azonban barátomat veszítettem el halálával, akihez csaknem hatvan év személyes, emberi kapcsolata fűzött. Ennek bizonyítására elmondhatnám, hogy kiránduló társam volt, kártyapartnerem, Kolozsvárról távozásom után szívélyes vendéglátóm – és mindezt akár többes számban is mondhatnám, hiszen házaspárok barátsága volt a miénk. Ez a könyv ennek a barátságának a megpecsételése lett volna.

Mert nyilvánvaló, hogy maga az ötlet – a „közös könyv” ötlete – egy régi gesztus megismétlése volt. 1970-ben megírtuk ketten a romániai magyar irodalom háború utáni történetét, s annak megjelenése után szakmai berkekben csak „Kántor – Láng”-ként emlegettek bennünket. Ha annak idején megkérdezték – bár akkoriban nem volt divatban a könyvbemutató –, hogy miért írtuk ketten, mindig egy katonatréfával válaszoltam. „Miért ül két tűzér a fogatolt ágyú?” Válasz: „Mert egy

nem bírja a rázást.” Volt részünk „rázásban” bőven, kifogásokban és feljelentésekben egyaránt, de ketten ülve „a fogatolt ágyú”, jól bírtuk, nemcsak elszánással, hanem derűvel is. És észre sem vettük, hogy „menet közben” egyre jobban összerázódunk. Aki ezt hallja vagy olvassa, bocsásson meg nekem a következő idézetért – nem a nagyképűség sugallja, hanem az irodalmárnak az a kényszere, hogy nagy művekben találjon feleletet saját szerény személyének kérdéseire –: „Nem így, magányosan daloltam, / Versenyben égtek húrjaim. / Baráti szem, testvéri gonddal / Fügött a lantos ujjain.” Prózaiban: egyre inkább egymásnak (is) írtunk. Kritika, könyvismertetés, elvi cikk, esetleg könyv – ha megírtuk, véleményt mondtunk róla a szerkesztő, néha egy-egy olvasó, gyakran a megbírált szerző, de egyre inkább az lett a fontos számunkra, hogy mit szól hozzá a „másik”, a szerzőtárs. Néha már a megírás előtt, hiszen elmondtuk egymásnak, hogy mire készülünk, mit tartunk fontosnak a megírásra, és vártuk a helyeslést, a szolidaritást álláspontunkkal. Arany János „elszólása” is igaz volt kettőnkre nézve; a „versenyben” határozó, hiszen nemcsak elválaszthatatlan barátok voltunk, hanem vetélytársak is, mondhatnám nemes vetélkedésben, mert nem legyőzni akartuk egymást, hanem ha lehet, méltóvá lenni közös ideálokhoz, ha lehet, „még méltóbbá”. Ezért közös ez a könyv is, noha minden beléfoglalt írás „egyedi”; semmit sem írtunk közösen, hanem mindent külön-külön. Mégis – rejtőzve bár – mindenkibe mindketten benne vagyunk.

Ez csak részben – talán csak kis részben – volt bennünk tudatos. Életünk vége felé vált azzá, és ennek a felismerése lett könyvünk, melynek ötletét, sajtó alá rendezésének szándékát úgyszólván egyszerre mindketten elhatároztuk. Mert az idő telt, években és évtizedekben mérhető módon, és szép lassan nemcsak feladatokkal, vitázó ellenfelekkel és az irodalom új, előre nem látott kihívásaival kellett szembenéznünk, hanem a kirejtett elmúlással is. Persze nem közelinek és váratlannak hittük, hanem békésnek, mely előzékenyen időt ad pályánk befejezésére, valamiféle lezárásra. Mi más lehetett volna ez a lezárás, mint a hajdani gesztus, a társszerzőség megismétlése?

Közös könyvben történő felmutatása annak, hogy azt az irodalomeszményt, amelyet jól-rosszul, néha már elavult szakmai eszközökkel, de mégis körülírtunk régi közös munkánkban, híven vállaltuk és szolgáltuk fél évszázadon keresztül. Viszszavetítve akár az erdélyi irodalom korábbi (másik) fél évszázadára is. Innen a cím, Lajos ötlete: *Száz év kaland*. A *Száz év magányra* játszik rá a cím, jelezve, hogy a mi „irodalmi kalandozásunk” nem volt magányos; ketten voltunk és együtt vállaltuk.

Hát ezért búcsú ez a könyv. Egy szerzőpáros akart búcsúzni benne olvasóitól, remélve, hogy e búcsút jó szívvel fogadják. Ami újabb – esetleg utolsó – közös örömünk lett volna. Nem így adatott meg, és az elvégzett munka elégtétele mellett – mert ezt az elégtételt kár lenne tagadni, és a kiadó nemcsak szakmai, hanem baráti gesztusát sem a megjelentetéssel – a közös öröm elmaradásának fájdalma is kapcsolódik hozzá, jövőtehetetlenül. Számomra legalábbis.

Elhangzott Kántor Lajos és Láng Gusztáv *Száz év kaland* (Bookart, Csíkszereda, 2018) című könyvének bemutatóján Kolozsváron, 2018. április 14-én.

PETRES LÁSZLÓ

Északkelet-Magyarországról szeretettel

Antal Balázs második kötete tizennégy év után követi a 2003-as JAK sorozatbeli debütöt. A *Le* 14 elbeszélést és egy interjút tartalmaz a szerzővel. A könyvborító előlő betűzésén van egy fülszöveg, egy felsorolás, egy talányos vers, szavak, amelyeket a *le* szócska foglal keretbe. Az ötödik oldalon, a novellák előtt egy köszönetnyilvánítás, annak a három embernek, akik hozzájárultak a kötet végső megformálásához. Hogy ez a gesztus mennyire fontos és hozzátartozó az írói habitushoz, arra később még visszatérek.

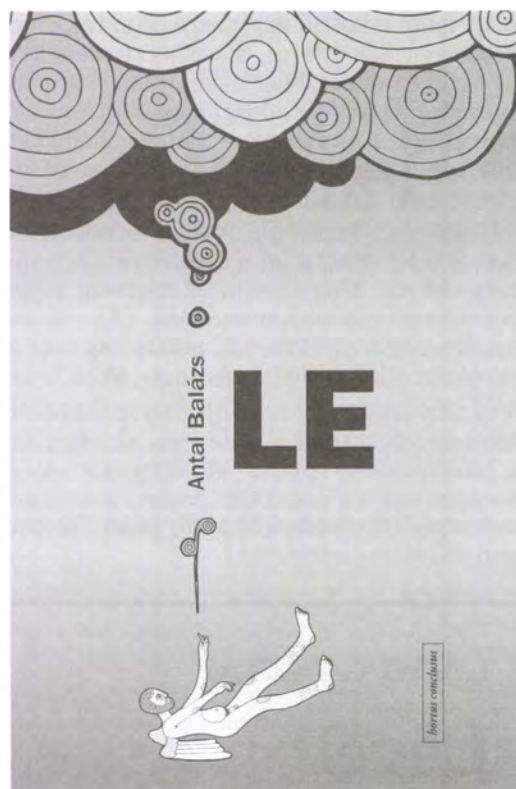
Antal kivételesen erős anyagú, sajátos, sűrű szövésű történeteinek helyszínei egy Erdélyben kevésbé ismert világot mutatnak meg. Északkelet-Magyarországon járunk, valahol a Bükk erdeiben, völgyeiben, Ózd és a környező falvak, bánya- és ipartelepek egymáshoz nagyon közel eső helyszínein, valamint a közeli Alföld, Felső-Tisza vidékének, Nyíregyháza környéki zezzugos bokortanyáknak tágassága ellenére is beláthatatlan terepén. Részben akár ismerős is lehetne számunkra ez a környezet, de mégsem az. Sajnálatosan keveset tudunk például a Zsil völgye számolatlanul sok szilágyságát, mezőseit, székelyt, németet, cseheket, ukránokat elnyelő bánya- és ipartelepeiről, Vajdahunyadról biztos, hogy nem a mostani csonkaságukban is hatalmas méreteikről árulkodó öntödék és munkásnegyedek jutnak eszünkbe, akárcsak a Nagybánya környéki ipari telepekről, de a Hargita tetején megbúvó Szentkeresztbánya öntödéje vagy az egy hegyvonulattal keletebbre eső Balánbánya is még számos elbeszéletlen történetet tartogat törmelékei alatt. Merthogy ezek a világok, életek jobbára már törmelékek, lelakott, lepusztult telepeken rejtőznek takarásban. Antal Balázs viszont nagyon is ismeri saját kisvárosait, falvait, telepeit, tanyáit, jól tudja, hogy hol vannak az elmesélhető történetek, sorsok, és tudja azt is, hogy milyen szavakat használjon ezek elmesélésére. A *Le* kötet elbeszéléseinek egy része ebből a szempontból nagyon is kötődik a 2003-as kötet, Az *Öreg* darabjaihoz.

Van egy könyvem, amivel eddig nem igazán tudtam mit kezdeni. Szabó Zoltán írta, megjelent a Cserépfalvi kiadásában 1938-ban. *Cifra nyomorúság. A Cserhát, Mátra, Bükk földje és népe* a címe. Harminc fényképfelvétel egészíti ki ezt az irodalmi igénytel megírt szociografikus láttelepet. Nézem a felvételeket, olvasom a képaláírásokat: *Bányavidék: nyugbérés munkások, Vasmunkás, Kémények, Régi munkásházak, Ózd*. Ígykszem összerakni azzal a képpel, amit Antal rajzol elénk. Nála is vannak öregek, bányászok, vasmunkások, a háttérben felsejlik Ózd, a bezárt bányák, ipartelepek, keskeny völgyekben megbúvó falvak, sorsok keserűsége. Szeretném azt gondolni, hogy az Antal által felvillantott képek a Szabó

Zoltán által megmutatott életekhez tartoznak, azokra épülnek rá, azokat folytatják. Mégis az erős tematikus átfedés, a helyszín, a sorsok hasonlósága ellenére Antal prózájának csak egyik ihletője ez a világ.

Hogy miből táplálkozik ez az aprólékos gondossággal összerakott próza, azt Antal Balázsnak a *Kézikönyv határátlépéshez. Tanulmányok, esszék, kritikák + 1 beszéd* címet viselő tanulmánykötetéből tudhatam meg. Antal figyelmes kritikus, de úgy figyelmes, mint egy barát. Közel hajol a szövegekhez, így nagyon személyessé válik az, amit ír. Látszik, hogy nyelvileg is megformált élmény, amit olvas. Hogy sajátjaként érdeklik az egyes írásokban megfogalmazott problémák, időben követi a pályák alakulását. A Forrás-nemzedék nagyjai mellett elférnek a kortárs erdélyi írók/költők munkái, a kevésbé szem előtt lévő magyarországi alkotók mellett az utóbbi évtizedek meghatározó szerzői is. Mindez meghatározó a prózaíró Antal számára is. Meglepően sok személyes műhelyvallomással találkozunk ezekben az értekező szövegekben. Ezekből tudhatjuk meg, hogy Oravecz Halászömbere, Tar Sándor *A mi utcánkja*, Háy János *A gyereke* olyan szövegek, amelyek lefedik Antal számára az utóbbi 40 év (sajátjaként is felismert élmény)világát. Antal Balázs számára kulcskérdés a felsorolt művek zsigeri, kendőzetlenül merész, realista beszédmódja, habitusa és néhol lecsupaszított, néhol eksztatikus írói eszköztára. És nyilván maguknak a szövegeknek a tétje is, az elbeszélte emberi sorsok. Antal első kötete kapcsán a kritika sokat emlegette Bodor Ádám világformálásának és Darvasi László nyelvi leleményességének néha túlzó, túlírt hatását. Most mintha jobban látszana a Bodor mögötti Tamási balladás emelkedettsége, Darvasi mögött pedig Faulkner, Hajnóczy, Pilinszky vagy épp Kemény István nyelvi szikársága. Ez viszont csak az egyik része az Antal Balázs-i próza ihletőinek. A *Le* novelláit olvasva sokszor volt olyan érzésem, mintha egy amerikai fekete-fehér neo-noir néznék, vagy egy hardboiled író, Hammett, Chandler, esetleg egy skandináv krimi olvasnék. Gács Anna egy korábbi recenziójában már felfigyelt az itt-ott kibukkanó ironiára, ami váratlanul ellenpontozta a néha himnikusan szárnyaló, barokkos prózanyelvet. Ezt Gács árulkodó, a szövegek nagyon is tudatos megformálásnak jeleként értékelte. Ez az ironia vagy inkább kiábrándultság, tehetetlenségéből fakadó szenvtelenség sok esetben egyfajta védekezés, más esetben viszont távolságtartás, és nyelvi eszközként, szövegalkotási módként működik a *Le* elbeszéléseiben.

A maníroktól mentes olvasási, bírálói módban tapasztalható meg leginkább az az együttgondolkodásra való hajlam, amit

fentebb Antal alkotói habitusának részeként érzékelttem, és ami miatt fontosnak tartom az elbeszélések előtti köszönetnyilvánítást.

Az *Öreg* nyolc novellájának fizikai világa alig terjed túl egy hegyek között megbúvó északkelet-magyarországi falu számos, külön belterjes világként működő utca határán, ideje három emberöltőt fog át. Felbukkan, de csak jelzésként a valamikori birtokos lánya, régi emberek, szokások, értékvalasztások. Van egyfajta leplezett helyi legendárium is Susujkó személyében. Azzal, hogy Antal beazonosítható tér- és időkeretbe helyezte a szövegek világát, egyben el is távolította a Bodor Ádám-i időtlenségtől. Az áradó nyelvezet és a következetesen megképzett mesélői helyzet azonban jelentősen megemelte a szövegeket a lecsupaszított realitástól. A mesélők többnyire életük egy késői szakaszáról tekintenek vissza, emlékeznek, összegeznek. Vagy már egy lezárt élet, vagy egy már lezárt történet idéződik fel. A felidézés pillanata kitüntetett, mert épp akkor valamire alakul ez az élet, vagy a végső megnyugvás, vagy egy újabb életperiódus fele, de ami ebből a kitüntetett pontból nyer értelmet. A nyelv és a választott nézőpont majdnem csapdának bizonyult. Ugyanis úgy kellett az akkor 26 éves pályakezdő írónak továbblépnie, hogy birtokában volt egy csúcsra járatott költői nyelvezetnek, és az öregek visszatekintő, több évtized személyes idejét, élettapasztalatát megidéző nézőpontnak. Kétségtelenül szimpatikus volt az a lenyűgöző, sok apró megfigyelésből építkező, a valós idő tapasztalatát helyettesítő nyelvi szerkezet, viszont a mögötte minden bizonnyal személyes tapasztalatból ismerős emberi sorsok, történetek mintha takarásba kerültek volna, mintha rájuk került volna egy érdekességüket lesimító nyelvi máz. Számomra a sok emlékezetes történet és szereplő (Ág Bogi!) mellett mégis Végh Lajos erdész több elbeszélésben felbukkanó hol intrikus, hol nyugtalanító figurája maradt meg leginkább. Talán ő az, aki a túl-

Recycled memories (ciklus) no. 11. (részlet), 2017

nyomóan énelbeszélő ellenpontja lehetne. Kitartó jelenléte egy másik időtapasztalatra vagy inkább időtapasztaló jelenlétére utalhat. Merthogy Antal Balázs prózájának kitüntetett tétje: megragadni a személyes sorsokon keresztül átszűrt múlt időt, amit nem neveznék történelminek, ugyanis a történelem csak hatásaiban, következményeiben van jelen az így perifériára került emberek, a lassan felmorzsolódó közösségek életében.

A második kötetben már láthatóan módosul mind a prózanyelv, mind a választott nézőpont, sőt olyan irányokba nyílik ki a tematika, amely visszafele működve is részben felülírja a komor hangulatú szövegek világát. Míg az első könyv elbeszélései úgy tekintenek vissza egy többnyire hosszabb életszakaszra, mint ahonnan van továbblépés vagy remény, addig a *Le* elbeszéléseinek egy részében az elszakadás lehetetlensége, a félúton levés reménytelensége a domináns hangulati elem.

A tizenennygy elbeszélés láthatóan erős szerkesztői döntés következtében két nagy részre oszlik. Az első öt elbeszélést, amelyek tematikusan az *Öregben* megismert világhoz kapcsolódnak, és amiből érzésem szerint csak a *Jót tenni mindig* lóg ki, *Az ember, a telep, a szomorúság* című szöveg zárja. A második csoport meglepően változatos tematikájú hét elbeszélése közül a *Pusztai vázlat* című az utolsó. A nagyon találó címválasztás mellett mindkét szöveg tapasztalatot, helyzetismeretet öszegez, lezár valamit. Ahogy az *Öregben*

Végh Lajos, itt az első szövegben az *utazók* „fontoskodó, tetetett szomorúsága, ám valódi lemondása”, a második szövegben az *idegen* lehetne az ellenpont, „az idegen, aki az-az ember, aki csak keresi, megkeresi a helyét áldás és átok között (...), valahol seholy és mindenség között, félúton mindenhol.” Egyébként ez a két szöveg mondhatni ösztönösen találja meg a helyét, kapcsolatát Tar Sándor *Madártárlat* című szövegével.

Az első részben megismert bányatelep bezártságát, szűkösségét, fizikailag adott korlátait nagyon szépen nyitja ki a második rész első elbeszélése, a *Vendéget hívni, esőt várni*. Ahogy a gyerek bejön a tanyáról a faluba, a minden bizonnyal halott édesapja mellől, hogy értesítse, hívja a rokonságot, hogy aztán egy egész napi téblábolás után látszólag céltalanul, érzéketlenül tovább utazzon, busszal a város fele – bravúros átvezetés az ismeretlen tágasság fele, úgy, hogy egyben bele van írva a végleges elszakadás lehetetlensége is. Az ezt követő elbeszélések mintha tobzódna a sokféleségben. Az *Othagyani a fogát* tanyasi kocsmaburleszkje, a *Kőfej-tőben* az érzéketlen, kegyeletsértő prosztátás kapus és a szerencsétlen gyermekbal-esetre megemlékezni érkező pár kicsinyes civódása, a *Gondoskodás* sikamlós, hideg nagyvállalati díszletek közé szcenírozott modern kapcsolattörténete, az *Engedni mindig* mély, de kicsinyességbe fulladó párkapcsolati drámája egy gyűrűstől leharapott ujj és ezért feláldozni kívánt kutyá apropóján, a *fal mögött* hullagyalázó

rendőr apa, nagybeteg anya és talán súlyosan autista gyermek ősi szertartásokkal kevert horrorja, *A jók mennek el* egy kábítószeres történetre felfűzött alig látszó, faluszei család szétesésének drámája, mind-mind külön, nyelvileg is bravúrosan felépített utakon indulnak el ebben az ismeretlen tágasságban. Mégis a második részt lezáró *Pusztai vázlat* azt sugallja, hogy nincs megérkezés, nincs feloldozás. Toporgás van helyszínek között, a múlt idő kegyetlen szorításában. És ezzel visszaértünk az első kötet legfontosabb kérdésfelvetéséhez: a múlt idő kétségtelenül melankóliára hajló kérdéséhez. Antal Balázs tobzódik a zsánerek, történetek, elbeszélői pozíciók, megformálási módok között, ám mindennek a mélyén fel nem oldott, ki nem mondott feszültség húzódik, hogy talán minden fölösleges úgy, ahogy van, mert nem vezet sehová.

„A világ mozgott, a telep nem” – áll szentenciózusan a *Sóvárgás* című kötetnyitó elbeszélésben. Ahogy a telep, úgy az ott lakók sem mozdulnak, az emlékek sem halványulnak el. Miközben azért mégiscsak telik az idő, hogyha nem is úgy, mint a világban. Abban a világban, amelynek mozgalmassága a második rész elbeszéléseiben érhető tetten.

Úgy látom, hogy amíg az első kötet a múlt idő megtartásának réges-régi talányát úgy gondolta feloldhatónak, hogy előreszaladt, és egy élet emlékezete felől próbálta megragadni, és erre egy sodró, életbölcsségeket összegző, sűrű nyelvezetet dolgozott ki, addig a második kötet elbeszéléseiben inkább a történet dominál, a nyelv egyszerűbb, szikárabb lett, kevésbé látványosan kimunkált. Ezeknek a történeteknek a szereplői viszont mintha egy időhurokba kerülnének, újra és újra nekiindulnak, hogy aztán visszatérjenek oda, ahonnan elrugaszkodtak. Miközben persze eltelik egy élet. Látszólag vannak életutak, de azokról mindig kiderül, hogy valójában visszavezetnek a kiinduláshoz. Ha nincs haladás, akkor nincs választás, döntés, eltávolodás, csak sóvárgás, kapaszkodás, tehetetlen vergődés. Nincs racionalitás, csak ösztönök. Egy tragikus vég nem lezár, hanem függőben hagy. Hiába zuhan a cigarettázó bukott angyal a könyv borítóján, soha nem ér le. Nincs bukás, nincs üdvözülés. Ott marad felfüggesztve a minden és a semmi között. Mint a zénoni apóriában, vagy mint egy neonoir film kezdetén, ahol a nyomozó az autó ajtajának puhán nekidőlvé dönti el cigarettázva, hogy még ha az ügynek nincs megoldása, mégis végig kell csinálni, minden egyes lépést aprólékosan számba véve a kezdetektől, mert nem több már az, mint egy gesztus. És ettől minden olyan furcsán könnyű lesz. Ettől az aprólékos, kínkeserves számbavételtől. Ez a könnyűség az, amin Antal Balásznak valahogy túl kell lépni. Hogy merre, azt elképzelni sem tudom, csak azt, hogy nem lesz egyszerű.

Kétségkívül az elmúlt esztendő magyar prózatermésének egyik kiemelkedő, meghatározó darabja a *Le*. Már is odatettem Vida Gábor kötete mellé.

Antal Balázs: *Le*. FISZ, Budapest, 2017.

Dies Irae

A bűneink maradnak meg németnek. Mindig ezt örli az agya a templomból hazafelé. Van a szoknyájában egy titkos belső zseb, maga varrta, az anyja kacagott is, hogy a cigányok szoknyájában vannak ilyen nem létező zsebecskék, mert rajtakapta varrás közben. De aztán nem kérdezett utána, hogy mit akar beletenni, nem is kutatott benne, bár ebben nem lehetett biztos. Két kicsi könyvecske van oda rejtve. Mindkettőt a német néptanítótól vette titokban, mielőtt az hazaindult volna, nem is a pénz kellett annak a bársonynadrágos, szemüveges, szőke németnek, csak meg akarta fogdosni, többet is akart volna, a tanító biztos volt benne, hogy lesz ott több is. A fogdosást még eltűrte, aztán szaladt ki a könyvekkel. Írás nem volt a borítójukon. Az egyiknek a címe *Hinterlassene Schriften und Gedichte von Hermann Lauscher*, a másik üres volt, mikor vette, százötven üres lap, amiből már tizenhetet megtöltött. Tud németül is, nem csak svábul, mert elolvas mindent, amit sikerül beszereznie és gót betűkkel írtak, főleg régi imakönyveket. De nem nehéz megtanulni. És németül írta tele azt a tizenhét oldalt, titokban, nem a német miatt, azt nem lett volna muszáj titokban tartani.

A nyitott ablakban ül, próbálja elkapni azt a pillanatot, mikor a virág pirosából szürke lesz, azt a pillanatot, mikor a szírom már egyáltalán nem bordó, hanem csak szürke. Az éggel könnyebb, a pillanat, mikor már nem indigókék, hanem fekete. Próbálja eldönteni, hogy melyik könyvecskét vegye elő a zsebéből. Más lányok ebben az órában, vele ellentétben, a szeretőjüket várják, hogy másszon be a nyitott ablakon. Ez a luxus a lányok jussa, a külön szoba, ahol kinyithatják az ablakukat, mindenki tudja, de csak a papbácsi beszél az ablakozásról nagy dühösen, de ez már túl régóta így van. Még a magyaroknál sincs ilyen állítólag, pedig azok reformátusok, még vasárnap is dolgoznak.

Hozzá nem fog ma senki jönni, még szűz. A szeretője, ha lenne, valószínűleg megvédte volna ma a templomból jövet, mikor az unokatestvére, Kreiter Mihály megpofozta. Neki csak ne köszönjön grüssgottot, meg ne hablatyoljon németül. Visszaszólt, hogy tán valami magyar grófnak képzelet magát Mihály, meg hogy csak ne szégyellje a nagyapja nyelvét, mire az lekevert neki egyet. Érezte, hogy a tűzzel játszik, de nem gondolta róla, hogy megüt egy lányt. Váratlanul érte, felkészületlenül. Először a pofon fájdalmát érezte, utána a felgyorsult szívverését, és a könnyeket a szemében, amiket görcsösen próbált bent tartani. Mihály röhögve elment, ő pedig azóta úgy figyel, mint egy ürge, és alig merte kinyitni az ablakát.

Mihály nagygazda fia, elsőszülött a családban, de még nem nősült meg, még nem ő a családfeje, ennek ellenére van saját szobája. És annak a szobának is nyitva van az ablaka. És azon az ablakon is bemászott valaki, mikor az ég elszürkült.

Every day is the same, 2014/2017

És most megint a saját szívverését érzi, sokkal gyorsabban ver. És ordítani szeretne, üvöltöni, kiordítani azt a szorítást onnan belülről. Kiugrik az ablakon, de ezen a holdtalan estén nemigen látják, és mezítláb futni kezd, a porban, hogy ne hallják, két utcán keresztül. Megáll Mihály ablakával szemben, fújta a futástól, és még gyorsabban ver a szíve. És az ökölnyi követ gyönyörű mozdulattal elhajítja az ablak felé, mintha kislánykorában sokat dobálózott volna mindenféle kövekkel mindenféle állatokra, és mintha időnként el is találta volna ezeket az állatokat, és mintha időnként vértócsában vergődve kintlódta volna azok az állatok, hogy végül a gyilkosság már kegyelem lehessen. De a csörrenés elmarad, az ablak szilánkokká robbanása elmarad, a megkönnyebbülés elmarad. Helyette valami nyugtalanító nyikkanás hallatszik, aztán egy koppanás, egy ijedt kiáltás, egy kis nyugtalan csend, egy állati üvöltés, és aztán zokogás, egy férfi zokogása. És aztán a rohanás vissza, a sötétben, a porban, be az ablakon, be az ágyba, be a takaró alá.

A koporsót az első, lakatlan szagú szobában ravatalozzák fel. Az asszonyok a rózsafüzért imádkozzák a halott mellett, a pap most fejezte be a maga imáját, kimegy a konyhába a férfiakhoz, megkínálják egy pohár pálinkával, aztán borral is. A konyhaasztalnál isznak és kártyáznak a viaszosvászon abroszon, a pap megszokásból szúrósan néz rájuk, de azok csak huncutul kacagnak, nincs mit szólnia a halottas ház konyhájában, ahol kártyával és homokon termelt savanyú borral virrasztanak. Kreiter Mihály temetése a ház udvarán kezdődik, mindenki az árnyéket keresi, zárt koporsó a diófa alatt, nem lehetett nyitva hagyni, mert a kő roncsolta a koponyáját. A temetés után a férfiak még bemennek a kocsmaiba, vissza a házhoz csak a szűk család megy, Mihály nagyanja töltöttkáposztát főzött, nyárian, édeskáposztából, kaporral. Van hoz-

zá vastag tejföl, magára is jó enni a friss, még meleg kenyérrel, rögtön, ahogy beérnek a hűvös tornácra, oda terítettek, fehér abrosszal. Van húsleves is, kakasból főzték, gyöngyözik és sárgállik, ahogy tesz magának. Pálinkával koccintanak, mielőtt asztalhoz ülnek, aztán az üveget elteszik, onnantól mindenki csak bort iszik. Mihály apja azt mondja, hogy a fiát azért vőlegényi öltönyben temették el, ha nem is látták az emberek. Az asszonyok sírnak. A levest meg kell fűjnia, ahogy a szájához viszi, jó forró. A koszorúkat majd számba veszik, ráér. Kell beszélni a sírkövessel is, fehér márványból lesz a sír, fiatal halott-nál úgy szép. A leves finom, de ahogy kanalazza, mégis azt figyeli, hogy vajon elmondta-e valakinek Mihály, hogy a halála napján felpofozta őt.

Arról nem ejt senki egy szót sem, hogy a temetésen Fischer Hansi részeg volt. Mihály egyik barátja. Nem csinált semmit végül, hátul állt, a többi baráttal, azok meg közrefogták, tartották. A száját befogta, végigbírta hányás és hangos szó nélkül. Ezek itt, az asztalnál úgy csinálnak, mintha nem látták volna, mert hátul állt, és mintha nem tudnának arról, hogy a kocsmaiban és a temetőből hazafelé mindenki erről beszél.

Másnap felakasztva találják Hansit. Biztos a szégyen miatt, mert egy barát halála miatt mégsem akasztja fel magát senki. A sírja közvetlenül a Mihályé mellé kerül, bár a pap eleinte nem akarta megszentelte földbe temetni az öngyilkost. Végül sikerült meggyőzni. Fischer Hansinak is zárt koporsós a temetése, mert nem akarták, hogy a vőlegényi öltöny miatt is veszekedés meg felháborodás legyen. De a nagyanyja ragaszkodott hozzá, hogy abban temessék el, őrá meg hallgatnak abban a családban. Pedig mindenki azt mondja, hogy milyen boldog volt Hansi az utóbbi napokban, galambot lehetett volna fogatni vele. A temető felé lépked a menettel, egy férfi zokogása jut az eszébe. És zokogni kezd ő is.

Háború az atom ellen

A közvélekedés általában Ukrajnához köti a csernobili katasztrófát, elvégre 1986. április 26-án ott robbant fel az atomreaktor. Pedig a radioaktív felhőt először a szomszédos Fehéroroszország fölé sodorta a szél, és a sugárterhelés a Lengyelországtól keletre fekvő egykori szovjet tagköztársaságot sújtotta a leginkább – a reaktorból távozott por nyolcvan százaléka itt rakódott le. Az országban 485 falut és települést kellett evakuálni, ezek közül hetvenet teljes egészében a földre temettek, és a lakosság húsz százaléka – kétfélmillió ember – él sugárszennyezett területen.

A négyes reaktorban bekövetkezett baleset azonban nem csupán a csernobili Lenin Atomerőművet robbantotta fel, hanem az ugyanazon névadóhoz köthető rendszert is. A kétosztatú világ keleti felében négy évtizeden át készült az atomháborúra, amely végül azon az áprilisi hajnalon kitört. Csak hogy ebben a háborúban az atom nem a hadviselés eszköze volt, hanem maga az ellenség.

CET
CENTRAL
EUROPEAN
TIMES

A Nobel-díjas fehérorosz író, Szeptelana Alekszijevice közel két évtizedig dolgozott *Csernobili ima* című kötetén. Az eredmény nem csupán a feldolgozott interjúanyag bősége okán lenyűgöző, hanem leginkább amiatt, hogy a szerző sikerrel vette a tényirodalomhoz nyúló alkotók talán legnagyobb kihívását. Keskeny ugyanis a határmezsgye az újságírás és a dokumentarista szépirodalom között, és író legyen a talpán, akinek mindvégig sikerül a tényekre alapuló művet a zsurnalizmus szintje felett tartani. Többféle recept létezik erre: Gabriel García Márquez például az *Egy hajótörött története* című műben mintha vegyítisza fikciós prózát írt volna, csak éppen Luis Alejandro Velasco valós történetét használta sorvezetőként a könyvhöz. Egy másik stratégia az lehet, amikor a tényíró belemerítkezik a valóságba, és megteszi magát a másképp csak újsághírekből megismerhető események diegetikus elbeszélőjévé, hangsúlyos szerepet szánva önmón tapasztalatainak, érzéseinek, félelmeinek és örömeinek – lásd például Kőbányai János *Balkáni krónikáját*. Egy harmadik megközelítésre példa az, amelyet Héctor Tobar használt a chilei bányászok történetének megírásakor *A sötét mélyben* című kötetben: itt a szereplők egymást kiegészítő, olykor pedig egymásnak ellentmondó párhuzamos elbeszélései közti feszültség terem-

ti meg azt a dinamikát, amely elemeli a szöveget attól, hogy megrekedjen a jól megírt újságcikk szintjén.

Szeptelana Alekszijevice az említett szerzőkhöz hasonlóan sikerült megválasztania a műve tárgyához leginkább illő írói attitűdöt. A fehérorosz alkotó ugyanis pontosan tudja, hogy Csernobil története túlmutat önmagán. „Ez a könyv nem Csernobilról, hanem Csernobil világról szól” – fogalmaz bevezetőjében, hogy később így folytassa: „Csernobil rejtély, amelyet még meg kell fejtenünk. Kiolvadatlan jel. Lehet, hogy a XXI. századnak kell feltárnia ezt a titkot. Szembe kell néznünk ezzel a kihívással. Világossá vált, hogy a kommunista, nemzeti és új vallási kihívásokon kívül, amelyekkel szembe kell néznünk, amelyeknek meg kell felelnünk, újabb kihívások várnak ránk, sokkal brutálisabbak és totálisabbak, bár egyelőre még rejtve maradtak a szemünk előtt. De Csernobil után valami már feltárult ebből...”

Az Alekszijevice által megszólaltatottak ugyanis rendre arról számolnak be, hogy a reaktorbaleset után a háborús retorika határozta meg a közbeszédet – nem csak a médiában, de a barakkokban és a családi asztaloknál is. Ugyanis a Nagy Honvédő Háború mítoszában felnevelkedett kiskatonák közül, akiket előjárói parancsra vezényeltek a sérült atomerőműhöz, csupán néhányan tagadták meg a részvételt a kármentésben, pedig az erős sugárzás oly gyorsan volt képes megváltoztatni még a szeretlen anyag szerkezetét is, hogy a törmelék eltakarítására hivatott robotokat percekben belül működésképtelenné tette. A baleset utáni mentesítésre odarendelt háromszéznegyvenezer katona között annál többen voltak olyanok, akik akár több percig is folyamatosan kórták a tetőn a sugárzó grafittörmelék és olvadt uránt, dacára annak, hogy a halálos dózist két, odafent töltött perc is garantálta. Mert számukra ez nem csupán becsület kérdése volt, hanem lehetőség arra, hogy felnőjenek azokhoz az eszményekhez, amelyek kisgyermekkoruk óta meghatározták a gondolkodásukat. Ahogy az atom elleni háború egyik túlélője fogalmaz: „A mi rendszerünk igazából katonai, remekül működik rendkívüli helyzetekben. Az ember ott végre szabad és nélkülözhetetlen. Szabadság! És az orosz ember megmutatja ilyen pillanatokban, milyen nagy! Egyedülálló! Sosem leszünk hollandok vagy németek. És nem lesz nálunk rendes aszfalt és ápoltság. De hősök mindig lesznek!”

A csernobili reaktorban bekövetkezett robbanás ugyanis ezt a háborús kultúrát is lerombolta. A sugárfertőzött

területekről kitelepített lakosok egyike találóan tapint rá arra különbségre, amely a szovjet ember énképét tápláló logikát alkalmazhatatlanná tette Csernobil valóságára: „Háborús nemzedék? De hát az boldog volt! Ott volt nekik a győzelem!” A háborús filmekben és partizánregényekben a halál ugyanis ellenséges golyózáporban, robbanások és fegyverroportás közepette érte a hősokeket, nem pedig elfüggönyözött kórtermekben, a sugárzás által az emberi alak paródiájává torzított testtel, úgy, hogy még a legközelebbi hozzátartozóknak is tilos volt megérinteni a haldoklót. Az az ellenség ugyanis, amellyel a szovjet ember a csernobili háborúban volt kénytelen megmérkőzni, csendben áll, és még legyőzése után is visszajár titokban, észrevétlenül gyilkolni.

A hol dühítő, hol torokszorító, hol horrorisztikusan naturalista személyes történetek kavalkádjá mellett Alekszijevice könyve ennek a felismerésnek a krónikája is. A *Csernobili ima* ugyanis az individuumot eljelentéktelenítő kollektív érdek felsőbbrendűségébe vetett hit összeomlásáról is szól – annak a mítosznak a végéről, amely évtizedeken át képes volt életben tartani egy egész világrendet.

Ami pedig Alekszijevice azon megállapítását illeti, miszerint Csernobillal az egész világ számára új időszámítás kezdődött – gondoljuk csak bele, hogyan veszték ki azóta a tudományos-fantasztikus művekből az atomháborús konfliktusok, és adták át helyüket váratlanul érkező aszteroidáknak, titokzatos vírusoknak és megmagyarázhatatlan földkéreg-mozgásoknak. Mintha a harminkét évvel ezelőtti robbanás arra is ráébresztette volna az emberiséget, hogy az abszolút tudás elérhetetlen ábránd.

Szeptelana Alekszijevice: *Csernobili ima*. Fordította: Pálfalvi Lajos. Európa, Budapest, 2016.

PRYLON 420

57

– szerkeszti Horváth Előd Benjámin

KÖRTESI MÁRTON

Compelling

Talán úgy mondanám,
hogy megkapó – bár
annak is más felhangja van:

ebben nincsenek jelen
az ott adott átvevő felek,
inkább magányos révedést sugall.

Legyen akkor mondjuk
elrévedezettő, mint
ahogy csírát hajt egy

lángkoronáját tincsenként
a domboldalra fektető égi test
csendje a szférák felett?

Nem. Ezen sem hallatszik át
az indulatra készítő erő:
egy tehetetlenségével hajtott motor,

melyet körpályára állít
a téridőbe süppedő világ
fennkölt megnyilvánulása.

Ez nem szó. Erre nincs,
pedig pont itt is igény lenne rá –
saját konkrét hiányát leírnom,
melyet így csak versbe szedni lehet,

s melyet – ha ki nem is mondhatom,
nyújtózó nyelvem hegyére képzelek.

A szóközökben

A szóközökben felgyűrődik az idő
összes hordaléka – az ár
minden rést betölt és szétfeszít
az elmeszesedett mondatvégeken;

cseppekbe gyűlik a szájpadráson,
és tűhegyesre kövesedik a csend.

A nyelv duzzadtan forog,
mint barlangtó alján a
végelgyengülés;

a pórusait eltömítő
igék és kötőszavak
iszappá bomlanak.

Elszivárognak a másodpercek
a hörgők hajszálrepedésein;
egybefolyanak a zúgó szürkülettel,

elmossák a szándék utolsó törmelékeit,
és a felszínen kibuggyan
a béke.

Templomrom

a hit ha elfogyott ha nincs ki higgyen
a nyáj ha régesrég elkóborolt
az úr nevét ha senki már nem őrzi
és házában már elnémult a csend

belép a végtelen türelmű romlás
a rozsdáette szörnyű vaskapun
s ledőlt falakba zsongva visszatérnek
a kiszorított régi istenek

Kágyilló

lány tavi zápor perget a
dobhártyámon nincs olyan este
azóta hogy elhallgatna
hogy el tudnám magyarázni

hogy át tudnék horkolni anélkül
egy órát csak hogy kágyilló ne
facsarja a lelkemből ki az
összes nyálkát

bodzaszagú már minden hajnal a
villamosig mire elsétálok mindegyik
erkélyről ugyanazt a tekintetet
érezem vissza a

csengerynél megelőz a biciklis
rámcsenget tudom erre te nem
jársz mégis megnézem hogy
hátha tudod már minden
téged juttat eszembe

Álomszekvencia

ülünk egy ismeretlen
közös ágyban – filmezünk
illetve abbahagyjuk éppen

azt mondogd menjünk
óvodákat nézni, de én
inkább a fenekedet nézem

mert jógázni állsz, felállok
megcsodálni a formás vádlid

aztán a terpeszed közébe bújok
hogy felcsokoljam magamat a szádig

semleges vasárnap délelőtti fényben
egy pattozottfehér kerítéssoron megyek
majd megállok egy kertes ház előtt

nem vagy itt de nem tudom miért
hát rád írok hogy jössz-e még te is

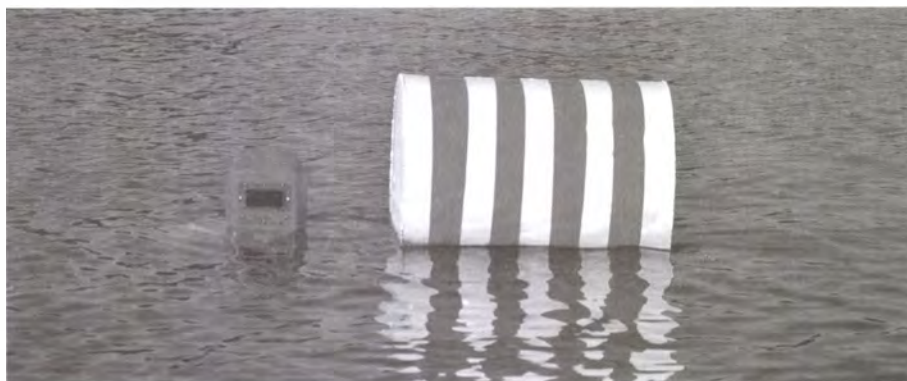
de légüres csetablak üdvözlő
mely vákuumába üzengethetek
válasz innen nem tér vissza nincs
elég idő már álmodok tovább

netán beszélőviszonyban sem vagyunk

két fekete kislány veszekszik
egy óvodaudvar lépcsője alatt

az egyik sír hogy elveszett
a szerencserágó, amit
egy hamutálka fenekén talált

a másik szájában meg bűnösen forog
egy szimbolikus cigarettavég

Mély víz! (Maszk p.), 2015

CSEKE TAMÁS

Varjak

Csak annyira emlékszem, hogy a varjak iszonyúan károgtak. A tömbház fölött köröztek, ellepték az egész negyed egét. Mikor kiléptem, éreztem, ahogy átjárja a hűvös nyáresti levegő az arcomat. A fölöttem lévő égszelet színe már a lila, kék és a fekete közé sötétedett. Az utolsó emelet narancsosan vibrált, az ég alja pedig, a házakon, kerteken és erdőkön túl, még vérvörösén izzott. A földszinten lakó szomszéd rántottát sütött vacsorára. A nyitott ablakon keresztül szívárgott a szag, az esti focimeccs kommentátorának érdes hangjával együtt, a levegőbe.

Aznap paradicsomlevest ettünk rántott hússal. A húst én sütöttem, a leves zacskós volt. Lepecsételtem paradicsommal az amúgy mustárfoltos fehér kötényemet, amit egy konyhakészlethez kaptam anyáméktól. Ebéd közben beszélünk meg, hogy fél kilencre odamegyek a bárba, mert be akart mutatni pár barátjának, hisz még elég frissek voltunk. Nem együtt mentünk, mert nekem főzőm kellett, neki pedig volt valami elintéznivalója héttől. Fénymásolt egy könyvet, azt hiszem.

Valamiért nem a szokásos úton mentem a bár felé. Talán a varjak károga tértett el, talán a szinte meszerően vörös felhők vonták el a figyelmemet az eredeti útvonaltól, nem tudom, de nem arra mentem, amerre szoktunk. A pocsolyák kerületében figyeltem fel egy kávézóra, amellyel az új útvonalnak nagyjából a felénél találkoztam, s amelynek az ablakain keresztül iszonyúan vörös fény világította meg a sötétet, és a nyitott ajtaján keresztül valami számomra ismeretlen rockbanda iszonyú lassú, talán egyetlen híres száma szólt. A teraszán pedig mint ha egy hozzá hasonló valaki üldögélt volna. Ez a hozzá hasonló valaki nem látta, hogy közeledem. Senki sem láthatta, hogy közeledem a sötétben, hála az aznapi fekete outfitemnek. Egy macska előmászott az egyik zöld kapu alól, és elkezdett a lábam körül keringeni. Megsimogatam, majd elcicceltem, de nem volt rá hatással se a sicc, se a simogatás. Hangtalanul közeledtem. Hunyorítanom kellett, hogy ismerjem fel azt az embert, de nem sikerült. Megtorpantam egy pillanatra. Képtelen voltam úgy elhaladni, hogy ne nézzek oda. Az a hozzá hasonló valaki lassan, nagyon lassan, mintha az idő hirtelen megfagyott volna, csókolt meg a mellette ülő, huszonöt éves, bretonos, tetkós lányt. Negyven éven keresztül álltam az utcán, méterekre a kávézótól, a mellettem épp zárni készülő szupermarket halvány neonfényében, és próbáltam rájönni, hogy az ő, vagy sem. Egy taxi süvített el mellettem, ez ébresztett fel ebből a pillanatnyi ezer évből. Mikor felálltak, és beletúrt a nőnek a hajába, a kabátja olyan volt, mint az övé, amit olyan háromnegyed hét körül magára vett. A mozgása is olyan volt, mint az övé. Picit sántikált is, pont mit ő, bár nem igazi sántítás

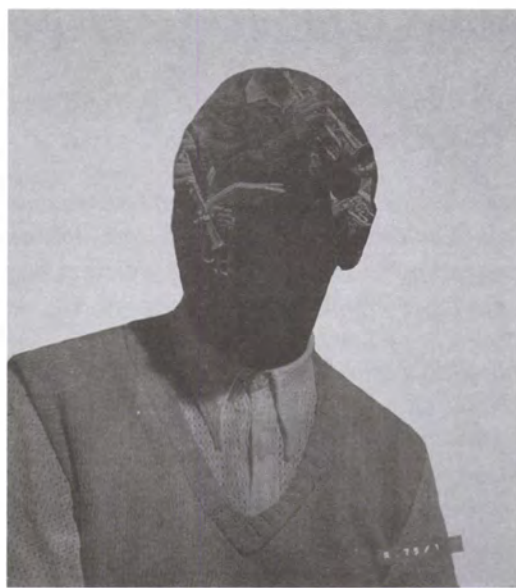
volt, csak olyan billegve ment, pont mint ő. Az arcát nem láttam, de egy kissé részegnek tűnt. Végül bementek a kávézóba, én pedig rágyújtottam és közelebb mentem az épülethez. Ott álltam a teraszon, közben a bent lévő embereket kémleltem, de mindenkinek mintha fekete maszk borította volna arcát. Valaki megkérdezte, hogy kell-e egy tűz, mert már percek óta a kialudt cigarettát szívom. Nem tűnt fel. Végül, egy sóhajlás után úgy döntöttem, hogy tovább megyek.

Megérkeztem a bárba. Olyan huszonöt perc múlva ő is. Ugyanaz a kabát volt rajta, mint amit fél ótkor felvett, kissé részegnek is tűnt, meg sántikált, vagyis billegett, hisz ilyen volt a járása. Semmit sem mondott, semmit sem mondtam. Csak erre emlékszem aznapról, meg persze arra, hogy a varjak iszonyúan károgtak, és hogy paradicsomlevest ettünk. Finom volt. A fekete macska pedig a mai napig kísér.

Zongora

Valami van a Zongorával, mondta, és elkezdte nyomkodni a fehér billentyűket. Valami van a Zongorával, mondta, és elkezdte nyomkodni a fekete billentyűket. Valami van a zongorával, mondta és elkezdte nyomkodni felváltva a fekete és fehér billentyűket, avagy elkezdte játszani C. Debussy *Noktürnjét*. Valami van a zongorával, mondta és abbahagyta a zenélést kereken húsz évre.

Egyedül élt Zongorájával, ami a napalijában, egy perzsaszőnyegen pihent. Húsz éven keresztül egyedül élt egy pálmafával, ami egy tíz évvel azelőtti képeslapra volt felrajzolva, mert az eredeti elkopott. *Arab-félsziget*, írta a hátán. *Szeretlek, üdv Arabországból*, írta az *Arab-félsziget* alatt. Húsz éven keresztül nem nézett rá a képeslapra. Húsz éven keresztül nem nyitott ablakot. Húsz éven keresztül nem húzta el a sötétítőket, és csak marhakonzervet evett erdélyi házikenyérrel és paprikával. Mikor elege lett, tíz éven keresztül olvasta az *Esti Kornélt* és Csehov *6-os számú kórtermét*. Tíz éven keresztül olvasta ezt a két könyvet hol felváltva, hol egymás után, hol új könyveket szerkesztve magának azzal, hogy mindkettőből szavakat vagdosott ki, amiket aztán összekevert és összerakott. Tíz éven keresztül játszott *Istent*. Mikor befejezte a könyveit, nekifogott zenét hallgatni. Tíz éven keresztül hallgatta Liszt Ferenc *Magyar rapszódiaját*, Mozart *Éji zenéjét* meg hasonló dolgokat, de Debussyt soha. Hazudtam. Csak tizenöt évig hallgatott zenét. Milyen könnyű is magukat félrevezetni. Majd öt éven keresztül nézte az este nyolc órás híreket. Öt éven keresztül nézte az este nyolc órás hírek másnap reggel nyolc órai ismétlését. Öt éven keresztül nézte és már kívülről tudta az egészét, annyira, hogy együtt mondta Vajda Krisztián szerkesztő-hírmondóval, hogy az ország melyik felében nőtt meg átlagosan a játékboltokból eltulajdonított kisvasutak száma, és egy idő után, már nem csak az ismétlésekkel beszélt együtt, hanem az

Portré (R.75/1), 2017

élő adással is. Öt éven keresztül látott a jövőbe. Öt éven keresztül mondta meg az időjárás-jelentés előtt kereken öt perccel, hogy aznap milyen idő lesz, bár neki mindegy volt, hisz húsz éven keresztül nem nyitotta ki az ablakait és nem járt kint az erkélyen. Húsz éven keresztül nem nézett a Zongorára, csak a port törölte le néha róla, vagyis minden hónap utolsó péntekjén.

Majd napra pontosan húsz év múlva, egy szennyes, szürke augusztusi fülledt vasárnap délelőtt, 11:37 perckor, vagyis percre pontosan húsz évvel később, leült a Zongora mellé és mielőtt hozzáért volna, csak annyit mondott, hogy valami van a Zongorával. Valami van a Zongorával, mondta, miután már kereken húsz Kosztolányi és Csehov volt felsorakoztatva a Zongora tetején, miután már kívülről tudta mind a húsz év minden este nyolc órás hírét és időjárás-jelentését és miután hangról hangra el tudta dúdolni a *Magyar rapszódia*t és a *Kis éji zenét*, nem feltétlenül ebben a sorrendben, felhívott egy zongorahangolót. Valami van a Zongorával, mondta a zongorahangolónak, aki értetlenkedve nézte őt és a Zongorát. Valami van a Zongorával, hát nem hallja, mondta, miután lenyomott egy fekete billentyűt. Valami van a Zongorával, hát nem hallja, majd lenyomott egy fehér billentyűt. Valami van a zongorájával, kiáltott fel a zongorahangoló, majd felnyitotta a Zongora fedelét, és szétrepültek az összevagdossott szövegrészletek. Szépen lassan, kecses hatyuléptekkel bemászott a Zongorába, kereken 7 műszerrel a kezében, amikkel leellenőrizte, hogy van-e valami a zongorával. Volt valami a zongorájával, mondta, majd felmutatta a koponyadarabot, amit kipiszkált a húrcsomó közül. Erre ő elhúzta a sötétítőket, hogy jobban lássa, de a fény nagyrésze a képeslapra esett, amin kedvese állt egy odarajzolt pálmafa alatt. Húsz év után először ránézett a papírdarabra, leült, ráhelyezte kezét a fekete-fehér billentyűkre és húsz év után először elkezdte játszani Debussy *Arabeskjét* vagy *Noktürnjét*, amelyiket Önök jobban szeretik. Nem öregedett ez alatt a húsz év alatt, természetesen.

Köszönöm. Már mindenhol kerestem, mondta, de hol lehet a többi része?

MÁRCUŢIU-RÁCZ DÓRA

fogyókúra

két percig én is igazán magyarnak éreztem magam,
kikapcsoltam a zenét, ahogy meghallottam,
hogy a matyi-ház előtt valaki a csitári hegyeket énekelte.
aztán eszembe jutott, hogy még mindig nem ettem semmit:
reggel óta az egyetemen bambulok,
bámulom az előadótanárt, bámulom a sort a kintinban,
bámulom a lány hátát, aki az előbb még mögöttem állt,
bámulom a telefonom, bámulom az órát,
vissza a terembe,
bámulom a karórát, bámulom a szeminarizáló tanárt, bámulom
a hasam,

bámulom az órarendben a nem létező ebédszünetem,
vissza,
bámulni akarom az egyetemi szabályzatban azt a bekezdést,
amelyik kimondja, hogy a kurzusokon a jelenlét kötelező:
ott van, épp az ebédszünet alatt három sorral,
de éhesen ki tud figyelni az ilyesmire,
vissza.

bámulom a morzsákat a karolina macskakövei közt,
bámulom az órát, de már egy kintin sincs nyitva.
nagy a tömeg, páran sírnak,
biztos nagyon szépek azok a csitári hegyek –
lehet, sose fogom megtudni, mennyire.
vagy talán azért sírnak, mert eszükbe jutott, hogy
fogy a magyar.
megbámulnak, amikor két perc után átvágtatok a tömegen,
vissza-
kapcsolom a zenét, felteszem a fülhallgatóm –
biztos ez is román, gondolják, mit tud ez a márciusról.
ha nem mondják, én se mondom, hogy szerintem is fogyunk,
de ha mondanák is,
biztos hamarabb vallanám magam éhesnek, mint magyarnak.

Nincs bennem ketely - R. m. (ciklus), 2016

Ezerkilencszázhuszkétezertizenhat -
R. m. (ciklus), 2016

palacsinta

ennyi erővel nézhetem a zebrát is.
mellettem egy nagymama sétáltatja unokáját,
az unoka a jelzőlámpára mutat és azt kérdi,
meddig kell még számolni, mire átmehetünk.
odalenn egy galamb, szárnyai felkunkorodnak az aszfaltról,
tollai megrezzennek, ha megfújja őket az arra haladó troli szele.
egyesek szörnyülködve nézik a látványt, másoknak fel se tűnik,
de biztos ösztönösen ki fogják kerülni, ha majd átmehetnek a zebrán:
nem ismerek olyan embert, aki többször lépett volna döglött állatba, mint köpetbe.
később odaszáll egy holló is, megcsipegeti a galambhúst,
még friss, gondolhatja,
és megfordítja benzín-glazúros palacsintáját a sületlen oldalára:
nem zavarják az autók, a trolik, a szörnyülködők, gondtalanul uzsonnázik.
az unoka most az uzsonnára mutat; azt kérdi,
miért etetjük a galambokat, ha utána ügyis elütjük őket.
a hollónak is kell ennie valamit, legyint a nagymama és megigazítja az unoka sapkáját,
hogy ne láthassa a lakomát.
elképzelem, mit mondana,
ha jött volna egy autó,
és elüti a hollót is;
akkor ott lapulnának egymás mellett,
a szürke és fekete tollak egyszerre táncolnának az arra haladó troli szelében –
de nem jön semmi,
a tömegek megerednek, a holló pedig elrepül,
és otthagyja félig megkezdett uzsonnáját a zebrán.
micsoda pocskéklás.

nu cunosc

nu cunosc – ezt mondta, majd visszaesett a kómájába.
karantént rendeltek el a kórházban, anyám nem látogathatta többet:
talán ez volt az utolsó beszélgetésük.

ő sose tudott románul, mindig jót nevettek rajta az ápolónők:
nu mai duceți pe mine la spital... aici, la pensiune place mai mult la mine.
állítólag én is meglátogattam a panzióban,
és olyan szép dolgokról meséltem neki,
hogy talán még jobb is, hogy nem látogattam meg.

a házukban hat feszület van, három biblia, egy szentkép és egy palackozott szenteltvíz.
ő már legalább fél éve imádkozott a haláláért – egyszer megkért, hogy én is szóljak az érdekében:
akkor könyörögtem először azért, hogy isten öljön meg valakit minél hamarabb.

nu cunosc – ezt suttogják mögöttem a rokonok a temetésen:
jól megnőhettem a múltkori temetés óta.
aztán szörnyülködve összenéznek,
amikor keresztanyám pánikrohamot kap és kikísérik a temetőből.
isten biztos nagyon szerethette szegényt – gondolhatják,
majd csendben magukhoz ölelik ajándékkalácsukat,
mintha tényleg ő sütötte volna azokat.
a mákos kalácsból biztos jobban fognak aludni, mint én.

hónapokkal a temetés után még mindig őt látom az öregekben:
most épp virágcsokrokat árul a horea úton,
aztán a mărăști piacon gyöngyöket,
majd az orvosi egyetem előtt pityereg, mert a nyugdíjból nem futja gyógyszerekre.
délelőttönként kéregetni szokott a pékségekben,
de a személyzet mindig kiteszi onnan, mert elűzi a vevők vehetnékét;
vele utazom a buszon is,
addig néz, amíg át nem adom a helyem, és el nem foglalom a másik szabad széket –
ha tudnám, mennyire fáj a lába,
és ha azt is tudnám, hogy a jó orvosok is már mind külföldre mentek,
akkor már nem is lenne miről beszélgetnünk.
ő kérdezi meg tőlem a sétatéren, hogy hány óra,
ő a szobatársam nagymamája, aki sültt nekünk rigó jancsit,
ő az apáca, aki rám mosolyog a templom előtt, pedig nem is járok már templomba,
ő a kasszás néni a vegyesboltban, aki túl lassan üti be az árakat a gépbe,
ő kérdezi meg tőlem a turkálóban, hogy miket hordanak a lányok manapság,
és ő az öregasszony, aki sírva magához ölel, amikor adok neki pénzt ebédre;
aki hetek óta nem fürödhetett, de még így is kellemesebb a kórházi klórnál,
aki a fülembe suttogja, hogy áldjon meg az isten – és talán isten még hallgatni is fog rá,
pedig biztos nem csüng hat feszület a házában
és szerintem még palackozott szenteltvíze sincsen.

elképezelem istent, ahogy egyszer tényleg meg fog áldani,
én pedig ott állok majd előtte, mint egy sápadt emberi mazsola,
mögöttem a csúszópénzzel, amit a hozzátartozóim csentek ápolónőim borítékjainak dekoltázsába,
az orvosokkal, akik szép öregkort ígértek nekem, ha rendszeresen szedem a gyógyszereimet;
az imákkal, amikben a halálomért könyörögtek,
a rokonokkal, akik elsuttogták a temetésem, hogy isten mennyire szeretett,
és ha majd ott fogok állni isten előtt,
azért, hogy egyszer tényleg megáldjon,
csak annyit mondok: nu cunosc –
akkor majd isten megrázza a fejét,
ha van szakáll, hát azt is,
és visszataszít a kómámba,
ahol nincsenek olthatatlan tüzek,
ahol csak anyám sír és a tolószék csikorog,
és ahol a bukott angyaloknak is jut orvosi bizonyítvány.

Körtesi Márton 1990-ben született Pécsen. Jelenleg Budapesten él, és műszaki szakszövegíróként dolgozik. Emellett a Litmusz Műhely irodalmi podcast műsorvezetője.

Cseke Tamás 1999-ben született Marosvásárhelyen, jelenleg is ott él. Minden más lényegtelen.

Mărcuțiu-Răcz Dóra 1996-ban született Nagyváradon. Jelenleg a Babeș-Bolyai Tudományegyetem magyar–angol szakos bölcsészhallgatója. Első önálló kötete 2017-ben jelent meg *Macska van az úton* címmel.

ROMULUS BUCUR

énekecske (egy tejeszacskó)

cîntecel (o pungă de lapte)

egy tejeszacskó

és

egy csomag keksz

egy tonikot iszol a

járdaszegélyen egyensúlyozol ha

félrelépsz nem teljesedik be

amire gondolsz

két különvált darab

az affélék közül hallod

amint elsuhanak melletted

próbálsz felfogni ésszel azok ketten

már túl messze vannak

az utca mint aszfaltfolyam

lefelé folydogálsz

ami(n)

elnyel

(a megvilágosodás megjöhet)

(iluminarea poate veni)

a megvilágosodás megjöhet

egy reggelen amilyen ez is

amikor tudod hogy középpontban vagy

hogyan nem ért véget a nyár

és az ősz látható benne

(most igazán egész testedben érzékeled

nem úgy mint azelőtt)

örvényként forogva egy

izzadátságcsepp csorog alá

homlokodon próbálsz nem

tudomásul venni csak akkor

vagy legyőzve ha

elismered

függeszd fel gondolataidat

mint valami pisztrángokat

egy hegyi patak felett nézd

a jávorfák vörös leveleit

(nem számít az sem hogy emlékszel

rájuk egy képeslapról)

állj fel

tegyél egy lépést

haladj előre

énekecske

(esik – sárga szoknya)

cîntecel (plouă – o fustă galbenă)

esik – sárga szoknya

fekete neccharisnya

Noszvaji cross (Maszk p.), 2016

a feneke a melle

domborodik a lábai

mégiscsak túl vastagok

fütyülsz (na nem utána

mit képzeltek)

és

szemétkupacok közt

szaglászó kutya farka

(péntek tizenhárom pont olyan)

(vineri treisprezece e o zi)

péntek tizenhárom pont olyan

megfelelő nap mint bármelyik másik

hogyan megbarátkozz

a jóistennel

a templom előtt felállítják

a román televízió

mozgó kameráit

mit kereshetnek itt

zsebre vágod a kezed a

gesztenyék ott vannak arra

gondolsz akár eshetne is és

tulajdonképpen olyan mintha

a híd felé indulsz nézed

a marost és bekattan a

szitu nevetséges volta

belekapaszkodsz a képzeletbe

hiszed hogy végül is

győzedelmeskedni fog dobálsz a

gesztenyéket a vízbe egy nekem

egy neked ördögűző szertartás

ugyan mit tudsz megfejezni egy fém

ötlejessel nyertél mondd

a visszaúton zsebedbe

nyúlsz simogatod a virtuális

gesztenyéket

ének-fióka

(un cîntecel micuț)

egy ének-fióka

játszik a húrokon

ujjak dédelgetik finoman

a szem körüli könnyű ráncokat

fénysugár

írja be arcod

a papírasszony

(femeia de hîrtie)

egyike ő a képzelet

gyöngéd gyermekeinek

és ezek az ő

méltatlan

szolgái

a szavak hiába is

próbálják felidézni

az ímhol-vagyok

önfeledt örömet

mely egy könnyű

vagy egy szemüveg

visszajáról pattant ki

azt mondd ősz

és

azt mondd késő

JÁNK KÁROLY fordításai

Romulus Bucur költő, műfordító, irodalomkritikus 1956-ban született Aradon. 1980-ban végzett a Bukaresti Egyetem bölcsészkarán. A „nyolcvanasoknak” nevezett romániai költőgeneráció egyik meghatározó személyisége. A szülővárosában megjelenő ARCA kulturális folyóirat főszerkesztő-helyettese. Több verseskötet és esszékötet szerzője. Verseit német és angol nyelvre is fordították.

mielőtt leírnád

a ló megbotlik, az élet tovább kocog.
négy lába van az apám táscájának,
húzza a bal hátsót. belelépett,
kibújt a szög a zsákból. ha nincs ló,
a kutya sem figyel oda, hogy milyen
mentális bajok száradnak a lelkedén.
a szögeslécet pedig te hagytad
az udvar közepén. furdal a lélek,
fut a csík, fut a tilosba. apád
tascópárti, de csak a napi politikára
figyel: ehess, alhass! tetanusz!
„magadnak tanuLsz fiam!” – mondogatta!
a hibák éltetnek, a hiányok altatnak:
élni fogunk, csak előbb húzd ki a szöveget,
oltasd le a kutyát, kapargasd meg
a következő, félbe hagyott gondolatod!

OLÁH ANDRÁS

hogyan megmaradj

sokáig várt bennünk a sírás
takaréklángon égtünk egy szárnyaszegett tavaszban

durcásan feleltél a kérdéseimre
de cselt vetett félelem s eltűnődtem
komolyan gondoltuk-e a kitörést
a halogatás szakadékából

és mekkorára kell még összehúzni magunkat
hogy a mélyre hulló árnyékok eltakarjanak
s mint egy bélyegalbum fortélyos összevisszasága
lotyók és tolvajok közt bennem rejtve megmaradj

nem ismerlek – csak a hibáidat tudom –

lekéstelek de annyi mindent lekéstem már

hallgatom misztikus szerenádját szívnek
felforgatom a temetőket
s ha engedélyt kapok hozzád: újra megtanullak

de addig csak olcsó pótszelekvés az élet

perspektíva

fecsegésedet már senki sem hallja
s az idő arctalan homályából is csak
vasárnapi árvaságunk tekint rád vissza
tudom nincs benned harag
s hogy a csípőre tett kéz gesztusa
csak a közvetlenségét jelenti
és nem a modortalanságot
kérdézz de ne kérj számon
fogadd el hogy fogságod bennem szabadság
s akkor hitedet nem ingathatja meg

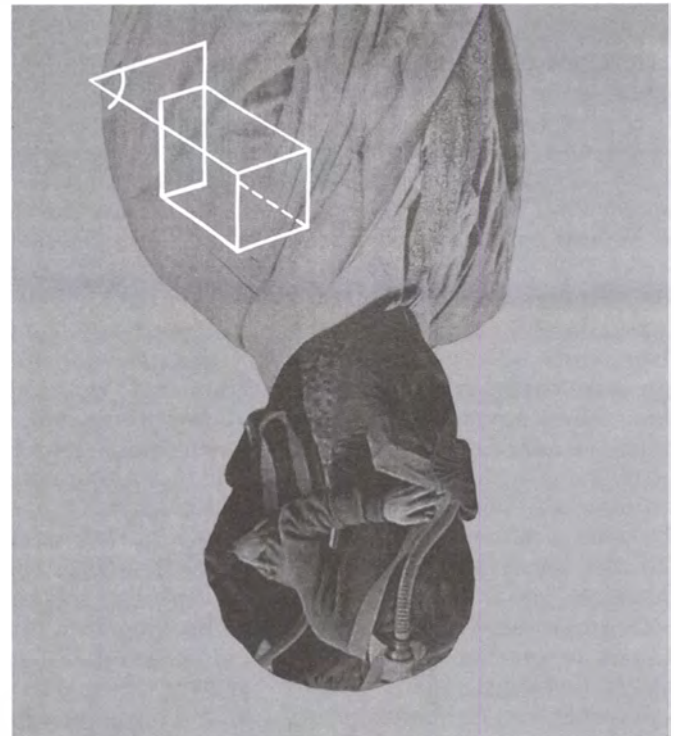
mese a cetekről

a cetek akkor még földművesek voltak,
hatalmas kapákkal jártak földjeikre.
kérges volt a tenyerük és sohasem
indult szökőkút a fejük tetejéről.

a cetek akkor még alig tudtak úszni,
nyaranta jártak le csak a tengerpartra,
gyerekek labdáztak térdig érő vízben,
kirohantak lábon, ha jött egy nagyobb hullám.

néhány évvel, mielőtt lemészárolhatták
volna őket, az óceánba menekültek.
maradt még kis idő, megtanultak úszni,
az őszi aratás után hagyták el a földet.

azóta millió évek teltek el, gondozott
földjeiket fölverték a sziklák, égig érő hegyek.
mosolyogj a mesén, éneklis a bálnák,
tanulj sziklát művelni és nem hinni senkinek!

Fejreállt portré álgeometriával (önarckép helyett), 2017

a köoszlopok hideg távolságtartása
és ne félj: innen nézve sem lesz hazugabb
a világ s én itt maradok örökre veled

mielőtt

téblábolysz a téren a sok gíroszt zabáló
tinédzser között és néha otrombán
belebámulsz egy-egy idegen történetbe
melyek csak megerősítik kétségeidet
kutatod a menekülést kínáló gesztusokat
a befejezetlen mondatok izgalmát
havicokat rugdalsz s a visszanyelt szavak közt
bolyongó mostoha emlékekbe kapaszkodsz
mielőtt világgá indulnál újra

Férfi Hallstattból

Mondják, nemsokára idegen férfi érkezik a völgybe, legyen készen a fogadó.

A Recsegő panzió amúgy készen van jó hús esztendeje, hanem úgy érte a parancs: minden extrát bele, mert nem akárki lesz a vendég, majdnemhogy egzotikus férfi, akiről mindösszesen annyit tudunk – a recepció elfecsegte –, Inge a keresztneve, ami nem lenne probléma, ha ilyen érdekes nevű vendégek sűrűbben látogatnák panziókat, de nem, nem vagyunk mi ilyenekhez szokva, nincs mihez viszonyítsunk, mármint Ingét Ingéhez. És, istenem, Inge idegenforgalmi befektetési szándékkal jön, love, ilyesmi. Érthető okokból természetesen hallgatok vele, de ha belegondolok, mindjárt gyanút kellene fognom a férfi egzotikumát, üzleti tehetőségét illetően, mert valljuk be, magára valamit is adó ember nem a Recsegőt szúrja ki, ide a mérlegek kapacitásait megkísértő, roppant hájas nénik jönnek Moldvából, elvéve a Zsil völgyéből, Horst bácsi Medgyesről, valamennyi kizárólag mázsák feletti súlykategória. Szív, reuma, hormon, diszkosz, keringési zavarok, meddőség, kedélybetegség stb. stb. innen járnak kezelésre a sós tavakhoz. Pontosabban viziké-*hozzák* egy leármolódott, valami karitatív szervezettől olcsón szerzett VW társasautóval, de ha nyár, akkor természetesen szoba jön feláras extraszolgáltatás, vagyis a fészerből előkerülő homokfutó.

Általában nem társas lények a mi vendégeink, nem szólnak egymáshoz, naphosszat mobiltelefonoznak, ülnek a padokon a lucfenyők árnyékában, bólogatnak, gesztikulálnak, mint valami idióták, aki járt ott, úgy képzelje, mint a marosvásárhelyi pszichiátriai klinika környékét a Somostető alatt. Azt mondom, van még remény ebből kifolyólag, kis átszervezéssel akár rehabilitációs központ, öregotthon is lehet a Recsegő panzióból, ha elfogy mind a vendég.

Van, aki folyamatosan és hangosan szelent, doamna Puni, a németvásári (Târgu Neamț) nő pedig állandóan a konyhát blamálna, mert hol nincs birkahús, hol nincs agyagtapaszból sült fácán, holott ő a konyha értésére adta, hogy kifejezetten birkatökányra és ropogósra sült fácánra utazik, mert le van szarva a sós víz, a jód, a pezsgőfürdő, és le van szarva minden nyomelem, és a 84-féle ásvány. Méreg nekünk, ha tavasszal jön kezelésre doamna Puni, mert feldúlja a virágágyást, azt mondja, a nemzeti hála jegyében teszi, viszi a töveket Humulești-re, valami emlékház csoportjába, mert a korábbiakat mindig kitaposák, *să intre cu picioarele în cuie*.

Egyszer doamna Puni extrém cselekedetre ragadtatta magát, mivel nem kapott se tokányt, se fácánt: kilebbentett az ablakon egy méretes trikolórt, a hátrányos megkülönböztetés elleni tiltakozásként, a lobogó sokáig ott csapdossa a Recsegő panzió külső fenyőburkolatát. Viktória, a szolgálatos asszony majdnem kétségbe

esik, nem tudja, mi legyen a trikolórral, senki sem tudja, mi legyen a trikolórral, ott kell hagyni, mondom. Gyurica bácsi, a főnök se szól semmit, megértem, hogy nem szól semmit, mert ő tkp. Gheorghita bácsi, csak mi gyuricabácsizzuk, amiért ő nem neheztel, de meghagyja, ha idegen vendég jön, akkor ne feledjük rendes nevén szólítani, és mi rendes nevén szólítjuk. A trikolórt végül is egy Bukovinából érkező nyugalmazott ezredes szedi le, aki emlékezik és él az osztrák uralmi idők-ből fennmaradt népi szokással, májusfát állít egy brailai nemesasszony, bizonyos doamna Rosetti ablakába, aki nem érti, mi van, nagy lármát csap hozzá.

Én, a panzió fűtője felelősségteljes megbízásom szerint cselekszem, megyek a fészerbe, kizárólag bükk- és akáchasábokat válogatok, merthogy kalória, kalória, és én vagyok megbízva, hogy álljak a gangon, haladéktalanul tegyek jelentést a főnök úrnak és a konyhán, ha a panzió völgybe vezető hosszú lépcsősora alatt felbukkan az idegen, mert elképzelhetően Ingének kell lennie, különben is legyen egy kis fantáziám ahhoz, hogy egy Inge-féle alaknak hogyan kell kinéznie.

Mit mondjak, kínos helyzetben vagyunk, legalábbis úgy ítélem meg, a vezetőség kapásból leseperte javaslatomat, hogy a vendéglő zárjon be az idegen érkezése előtt legalább egy nappal, azalatt szellőztetve és hátradőlve, behunyt szemmel is le lehet gyártani néhány sátorfedélre hajazó papírcetlit, amire lehetőleg három nyelven legyen írva: foglalt, rezervát, reserved, de igazából egy távol-keleti írásjeggyel ellátott címke kivételesen megemelné a panzió presztizsét. Ha már. De nem.

Nem tudom, mit csináljunk velük, állandóan itt vannak a panzióban a fogatlan alakok a völgyből, de Gyurica bácsi százszor is elmondja a közhelyet, hogy a pénznek nincsen szaga, meg aztán mint valami felvilágosult, liberális eszme terjesztője, feszt alapvető emberi jogokra hivatkozik. Ezzel szemben, pontosabban vele szemben én csak egy kazánfűtő vagyok, alapvető emberi jogokról nincs ahonnan ismereteket szerezzek. Ennek ellenére merem hangoztatni, *ezek* már csak olyan köcsög alakok, akik felhozzák magukkal az otthoni konyha- és alvásszagot, borostásak, amikor pedig Rádeberger Jani beszélni kezd, a műfogsorát talpas pohárba helyezi, mert azt mondja, hogy az Evadent Kft elcseszte, a protézis zavarja a beszédében, sérti az ínyét, amiatt pökik véreseket, nem is a tüdőről, pedig olyasmiket beszél a fiúkkal, hogy ahhoz nem illik műfogsor, aztán a letűrt gumicsizmákból kiosonó bűzlengi be a panzió nagytermét, fogadni merek, mindennap beleszédül a panzió egyetlen kitömött fájdkakasa. Ha nem lesz radikális változás az ájert illetően, megint csak fogadni merek, Inge, az egzotikus férfi is bele fog szédülni, ha csak nincs szokva ilyesmivel, de nem hiszem, hogy szokva lenne, pláne azután nem hiszem, hogy megjön tőle az üzenet, Hallstattból küldi, a Hotel Greuber Baum faxáról, hogy jönne a Recsegő panzióba hosszabb időre pihenni. Aki pedig nem hiszi, vagy fogalma sincs, hogy néz ki egy hallstatti szálloda, panzió, fogadó, nevezzük akárhogy, nyo-

más fel a facebookra, írja be, hogy Seehotel Greuber Baum, a képernyő azonnal adja a galériát, hogy lélegzethez se jussunk, leessen az állunk, hogy kicsoda fényűzés, de mindenekelőtt civilizáció, ezzel szemben a mi agglegényeink zavartalanul terjesztik az influenzát, még szép, hogy influenzát, amikor nagy részük jászolban hál, elhozzák a bolhát, szimpla vigyorgással terjesztik a fogszuvasodást, aztán a szájszag, a jászolszag, kézfejükön fénylik a szópóborjú száradt, cserepedezett nyála, vagy mi fénylik.

Napok óta állok a gangon, nézem az utcát, nézek távolabb, hiába, mert Inge nem akar érkezni, sokat megengedve magamnak hangoztatom, lehet, nem is jön, esze ágában sincs jönni, tán meggondolta magát, elképzelhető, hogy utánanézett, miféle panziót szűrt ki, ahol csak a vadon, semmi egyéb. Nem kizárt, itt van már Szovátán, a Danubius szállóban flörtöl, vagy a Fagetben, a Medvében, vagy éppenséggel a Tivoliban, de nem, mert a Tivolit szétverte a rendszerváltás. Fogjam be a szám, javasolja Gyurica bácsi, és ne mind rakjam a kazánt, mint aki nem tudja, mi az elég, mert bele kell a melegbe döglenni, igaz is, csöpög az eres, karomnyi jégcsapok hullnak alá, bikacsökök, mondja Rádeberger, szopjatok, szól a többiekhez, szopni kell a jégcsapot, kifejezetten jót tesz a dagadós mandulának, ilyen hülyeségekre biztatja az agyalágyult agglegényeket, mármint Pilsen Nagy Jakab, Ursus Géza, Csíkisör Valér, Dreher Balázs, Igazicsíkisör Elemér és Heineken Feri szopja a jégcsapot, emellett nem férnek a bőrükben, miután Csíkisör Valér szert tesz egy kőkor-szaki *Playboyra*. Két álló napig metszette érte a szőlőt, a homoki szőlőt a hajdani mezőkölpényi gróf Kuún birtokon. Micsoda ennivaló pinák, mondja Dreher Balázs, isznak, isznak, isznak, tovább nyálazzák a *Playboyt*, szerre elmennek fájdkakast simogatni, hogy érzésileg *tele* marokkal távozzanak, ha jön a kis szeplős zárórát jelenteni. Ursus Géza szerint vigyázni kell, a fájdkakas rikoltani szokott, de embe-rünk nyilvánvalóan hallucinál, bajok vannak az idegeivel, a napi antidepresszánt csak rummal képes lenyelni, volt többször is beutalva az erdő alá, a pszichiátria vizsgáló páciense. Rádeberger nem simogat fájdkakast, nem érezne semmit, persze hogy nem érezne, ha csupasz kézzel ólmot nyújt, nagybányai orgonajavítóhoz szegődött segédnek, a hegyen túli falu református templomában nyújtja az ólmokat. Tudta a fene, hogy a csúszkarendszeres orgonaépítésnek annyi, rég áttértek az ólomcsöves, ún. pneumatikus traktúrájú orgonák gyártására, ezért kell ólmot nyújtson csupasz kézzel Rádeberger. Azóta mondogatja: „Kérjete és kaptok, keressetek és találtok, zörgessetek és ajtót nyitnak”. Má-té 7,7. Kis idő múlva újabb változattal áll elé, vagyis: „Mert mindenki, aki kér, kap, aki keres, talál, aki zörget, annak ajtót nyitnak.” Lukács 11, 10.

Okos ember ez a Rádeberger, a fiúkkal sokat vitatkozik sorsról, életfilozófiáról, stb. Úgy van, állítja, hogy a sorstól mindenki kap egy fehér lapot, hogy írja tele történettel, lehetőleg szép gyöngybetűkkel, olvashatóan. Mármint van, aki teleír egy

Recycled memories (ciklus) no. 11., 2017/2018

A4-es formátumot, van, akinek plakátnyi felület sem elég, holott adott esetben szűzön hagyott papírral mindeneknél többet lehet elmondani erről a kibaszott világról.

Nahát, mondja a főnök úr, nahát, mondja a konyhaséf, nahát, mondja a szolgálatos asszony, aki eszi meg kezét-lábát, hogy a vendég maximálisan elégedett legyen, noha ki az a hülye, aki bevallja maximális elégedettségét, csak hogy meglátszik a vendég arcán, ha Viktória napokkal azelőtt hozzáfog és illóolajokkal operál. Adams levendulaolajból például nem előírásosan hét cseppet, hanem tizenkét cseppet pöttyögtet a tégelybe, s maga is lopva feljár szívni.

Azért, biztos, ami biztos, szólok Viktóriának, menjen fel az eliteknek, kivételes vendégeknek fenntartott 8-as szobába, hajoljon be az ágy alá, ne féljen semmit, ott állok mögötte, vegye azt a dobozt és tüntesse el a fenébe, nehogy megjöjjön Inge, az egzotikus férfi, és megtalálja Kéry bácsi Párizsban gyártott protézisét, mert mit fog szólni, ha. Arról a nagyvilági sármról, arról a Kéry bácsiról beszélek, aki Svédországból jár le nyaralni a főnök úr szalmájára, mindig a 8-as szobát kapja, a gyermekeknek svéd rágógumit szór, egyszer asztalnyi sört rendel Ráderbergeréknek, és megígéri, hogy az ócska *Playboy* helyett hoz nekik egészen vad magazint, de ha nem haragudnának, néhány napra kölcsön kérné a rongyos magazint.

Kéry bácsi homokfutóval hordoztatja magát a sós tavakhoz, eközben felszedi Etelkát, a szép masszörnőt, flörtölnek és flörtölnek, végül Etelka a saját költségén ülteti fel Kéry bácsit a repülőre. A svéd egyszer még visszater a Recsegő panzióba, a fiúk szálíg csalódtak, nem kapnak vad magazint. Kéry bácsi lekapcsolja műlábát, felfekszik az ágyra, meghagyja Viktóriának, ha megtalál halni, a protézis legyen a főnök uré, mint meglepetés, és Kéry bácsi rövidesen elhunyt a Recsegő 8-as szobájában. A főnök úr azt mondja, a protézist tegyük, ahová akarjuk, gyászjelentést nem teszünk ki a Recsegő pan-

zióba, a halotti urnát, mert nincs aki, én viszem a temetőbe, a protézises dobozt lábammal taszítom ágy alá, tekintettel arra, hogy Rádebergernek ekkor már erősen érszüksületes a lába, és egy vásárhelyi ortopéd orvos, dr. Dorin Florea (ma polgármester) kilátásba helyezi, hogy Rádebergernek szembe kell néznie azzal, hogy esetleg jobb láb nélkül marad, ilyen alapon tehát sohasem tudni.

Állok a csatornánál, várom, hogy teljen fel csordultig hóolvadékkal a káposztás demizson, mert ezzel a vízzel mosom a járdát és a lépcsőt, úgy szoktam, hogy lezúdítom egyszerre, legyen az árnyak svungja, vigye a vart és a szemetet, s mit ad isten, akkor jön felfelé egy feltűnően izmos, kigyúlt arcú idegen, bőrkalapos középkorú férfi, zakója rojtos szarvasbőrből, úgy mutatkozik be, hogy ő John Wayne. Még jó, hogy nem tájékoztatom félre a főnököt, a konyhát, hogy megjött Inge, mert nem Inge jön, hanem John Wayne. Világhírű vendég, kétségtelen, mint a legyek a dögre, úgy gyűlünk a vendégre, aki tudomásunkra hozza, hogy tetszik neki ez a vidék, mert erősen hajaz a Vadnyugatra, préri, bepillant a nagyterembe, szerinte megnyugtató, hogy lát jó néhány kocsmázó banditát.

Feladatomban tekintem ezt így szó szerint elmondani Gyurica bácsinak, aki valószínűleg akkor ébred, eléggé zavarosnak tűnik a hangja a mobilon keresztül, szóval megjött John Wayne, mondja a világ legtermészetesebb hangján, amiből arra következtetek, hogy jó ideje várja John Wayne érkezését, majd jön a váratlan fordulat, azt mondja, tekintsem úgy a szituációt, hogy azonnali hatállyal ki vagyok rúgva, mert aki ilyen hülyeségeket beszél, annak nincs mit keresnie többé a Recsegő panzióban. Kerítésen kívül a helyem, kiabálja, ahol rókák leselkednek a szűrő dróton át, a konyháról várnak alalmazsnát, a segédszakács többnyire tyúkbelet vet át a kerítésen, amikor élő tyúkot kap a konyha, majd az ablakon keresztül élvezettel nézi a rókák marakodását, ami pedig a dróton akad fenn, az a dolmányos

varjaké, csak hogy olyan károgaást csapnak a zsákmányhoz, hogy Gyurica bácsi kénytelen fogni a dupla csövű Winchesterét, beleereszt egyet a szürke és depressziós szürkületbe. Csak hogy a depresszió a vaktölténytől nem oldódik fel, sem a sörétektől, annyi, hogy a völgy csöndje megreped, a kutyák a fellazult csönd lékeibe dugják az orrukat, foszfort szagolnak, felbukott kan heréjét mardossák álmukban.

Ekkor látom, hogy nem a rókák, egyszerre fellazul a szívem tartós szorítása: megkerült Ferdinánd!

A történet ott kezdődik, hogy egy szép reggel nem jön búzára Ferdinánd, Gyurica bácsi imádott madara. Nem értem, csak úgy eltűnik a hitvány, hogy engem öljön a bánat. Reménykedem, egyszer visszatér, nem szólok Gyurica bácsinak, majd csak váratlanul meglep, miután, tudom is én, megvizitálja a kolozsvári Fő teret, ahol parkinsonos öregektől elfogad kiszórt alalmazsnát, azzal uzsgyi hazafelé. Esetleg elrepül a seregekkel, a seregek urának képzelve magát; talán délre megy, a szászöldi Nagybaromlak (Wurmloch) erődtemplomának elképesztő populációjával eszmét cserélni, hogy végül zöld ággal a csőrében térjen haza. Nem jön zöld ággal, nem jön sehogy. Azt mondom, hurkot vetek a vörös komának, de nem, a rókára sem kenhető minden gazemberség. Hanem egy reggel megérkezik Ferdinánd, az itt maradt társával, Máriával csókolózik egy sort a fészertetején, aztán udvarra szállnak szeméért. Gyurica bácsi a hajdani román királyi párról nevezi el galambjait, ugyanis a főnök a Hohenzollern-Sigmaringen család nagy tisztelője, javíthatatlan monarchista. A hím galamb Ferdinánd nevet kapja, a nőténynek Mária a keresztnéve, tekintettel, hogy edinburghi, brit és szász-coburg-gothai hercegnő, a házassága révén Románia királynéja. Nézem, a galamb szárnyán bukovinai kék festék, talán Bukovinába járna Gyurica bácsi kedvenc madara? Vagy csak felszáll a szucsávi vármegyeháza kékre festett bádogfödésére? Elképzelhetőbbnek tartom, hogy frissen festett kalitkába zárják raboskodni, a völgyben lakik egy megszállott galambász, csak hogy nem gondol arra, mert nincs honnan tudja, hogy Ferdinándunk ki nem állhatja a bukovinai kéket, pedig láttam bukovinai kék alapon fehér galambokat – festve. Nem, Ferdinánd inkább megszökik, nem akar ilyen névvel póri, közönséges folkgalamb lenni.

John Wayne a földszinti 2-es szobát kapja, Viktória mellett, mert egy valamirevaló panzió földszinti első szobája a szolgálatos asszonyt illeti, pompásan stószokba rakott ágyneművel, takaróval, vázával, rengeteg vécépapírral, vödörrel és felmosóronggyal, szarpumpálóval, kari-kába font acélsodronnyal, gumikesztyűkkel, gumiköténnel, gumicsizmával és lábak közt szétrepedt cicanadrággal, szódával és sok-sok szappannal, jégoldó sóval, természetesen parajdival, jégvágó csákánnyal, a fogason egy újabb és egy agyonfoltozott köpennyel, porszívóval és kézi porolóval, privát presszóval, kávéval és Hargita plasztik-ásványvízzel, lábtörők-

>>>> folytatás a 18. oldalon

kel és szőrkefékkel, villanyvasalókkal és gőzölővel, törött tükrökkel és csorbult poharakkal, otthagyt sörösüvegekkel, talált fehérneműkkel, egyetlen darab haskötővel és kozmetikai cikkekkel, lúdtalpas betéttel, vállon erősen hajkorpás kordbárszonyzakóval, Viktória szerint egy jókora dagadóval, valójában női önkielégítővel, vibrátorral vagyis, éjjeliszekrények fiókjából begyűjtött, többnyire rózsaszínű övszerekkel, több plikk algocalminnal, sok-sok fogkefével, mindösszesen két szem Prozackal, és természetesen kis üvegcsékben illatosító olajokkal, újságokból pedig egy darab *Playboy* a fiúknak kiadva, néhány *Adevărul*, egy *Glasul Sălajului* (!), 3 db. *Hargita Népe*, egy *Bucovina* című periodika, végül egy sárgult *Új Magyar Szó*, pedig milyen régen megszűnt a lap nyomtatott változata.

John Wayne jelzi a recepción, hogy két hétig marad, szétnéz az agrártársadalom táján, szétnéz a hodórjáki méntelepen, ami egészen természetes tőle. Csodáljuk John Wayne prima tájismeretét és általános tájékozottságát, természetesen csodáljuk Gyurica bácsi folyékony német nyelvtudását. Akkor már nem tudunk betelni az idegen személyével, amikor Gyurica bácsinak értésére adja, hogy földterületek felvásárlásában érdekelt, autentikus farmban gondolkodik, mint a tengerentúlra ment hajdani telepések. Olajra ne számítson, mondja a cowboynak Gyurica bácsi, mire ő: ó, ször, azt sosem lehet tudni. Micsoda optimizmus, mormogja maga elé a főnök, majd megvonja a vállát, megy, azért ő is megismétli, hát persze, sosem lehet tudni.

Ülök a panzió nagytermében, Rádebergerék társaságában, az agyonnyálazott *Playboy*-ban lelem kedvet, kézzel kérésre jár, minden este más és más viszi haza, csak Rádeberger nem, teljesen megkotytyan, feszt a bibliai idézeteket mondja fel, mi egymás után öntjük le a rumot, természetesen jéghideg csapvízzel, távozásunk előtt megsimogatjuk a fajdkakast. Akkor szól Gyurica bácsi, hogy a kijelentését visszavonja, tekintsem magam a Recsegő panzió rendes állású kazánfűtőjének.

Hallom, Csíkisor Valér előáll a pléhpozával, ajánlja, van annak egy egész üveg rumja, aki megkérdezi John Wayne-t, nincs-e véletlenül egy-két *Playboy*, nem baj, ha nem egészen friss szám. Vállalkozó nem akad, megy ő, de jön is vissza, zárva az ajtó, senki sem látta elmenni a cowboyt, pedig mindenki arra vár, hogy induljon valamerre, lássunk az életben egyszer egy igazi vadnyugati tehenészt. De egyelőre nem látunk, a férfi gondosan elzárkózik, kosztját szobájába kéri, Viktória viszi reggel, délben, este, olyankor a 2-es szoba ajtajában hallgatózom, semmi gyanús nem szűrődik ki, Viktória arca soha sincs kipirulva, elmondása szerint a cowboy fekszik az ágyon, a plafon sarkára figyel, Viktória kézjelekkel érdeklődik, mit néz, a cowboy mutatja, hogy a pókot nézi, este is a pókot nézi, reggel és délben is a pókot nézi, így megy.

Ich schaue an, mit welch einer Präzision diese kleine Spinne ihr Netz webt, mondja a cowboy, amiből Viktória egy mukkot

sem ért, megvonja a vállát, ilyenkor az sem számít, ha zulu nyelven kommunikál a vendég. Azt gondolom, a dolgoktól való függetlenséget a tájékozatlanság szavatolja, van, aki ráfázik, és aki mindvégig megússza. Viktória egy ilyen megúszós fajta.

Egy hete, hogy John Wayne a Recsegő panzióban tartózkodik teljesen elvonultan, ám egyszer kiállít a szobájából, inti, kövessem. Megyünk hátra a lóistálló felé, úgy tűnik, a cowboynak sietős dolga van, az istállóban rácsap a Laci farára; a ló Gyurica bácsinál nem kap nemes nevet, csak egy Laci, mint egyébként valamennyi ló erre felé: Laci. Mondjam, nem is állna jól neki egy arisztokrata név, nem az a vérvonal, akármennyit veszek ilyenből a székelyhodosi vásáron. Mindenesetre John Wayne barátságtalan gesztusára a ló megremeg, fingik és löki a citromokat, a cowboy megnézi a ló száját, valami olyasmit mond, hogy pfuj, hát igen, mert behunyt szemmel is látom a Laci száját, van benne vagy három-négy erősen sárgult fog, lehet hogy van vagy húsz éves aggastyán, mondtam is Gyurica bácsinak, ki kellene cserélni, szegény Laci már nem fest jól a homokfutó előtt. Jó jel, hogy a Laci nem hányja a farát, azaz hogy nem kutyálkodik, mert ha nem tudná, van kutyás ló is a világon, a Laci is egy ilyen kutyás ló, odáig menően, hogy ha úgy tartja kedve, menet közben lefekszik, hiába csépeled, ütöd agyon rúddal, mert nem és nem, akkor sem, ha ott döglik meg a nyavalyás. Most valahogy nem rúg hátrafelé, meglepően tisztességesen viselkedik, a sarjútól megjön tán az esze. Felszóllok mobilon Gyurica bácsinak, jöjjön, mert John Wayne akar valamit, jön a főnök úr erősen ráérősen, végül kiderül, kell a ló a cowboynak, rendes árat ígér, tehát lóvásár dolgában is itthon van. Vigye, mondja Gyurica bácsi, jó erélyiesen hozzáfűzi: sok szerencsét hozza.

A vásár megkötése után John Wayne a recepcióra megy, sajnálja, hogy idő előtt távoznia kell, fizet, átad a kis szeplősnek egy vékony gyűrűt, azt mondja, ezüst, de ahogy nézem, inkább nem, ilyen hamis ékszereket szoktak árulni a völgyben a Szent István király napi búcsún, bár ne lenne igazam. Egy óra múlva John Wayne már kint jár a hegy tetején kötőfékekkel a kezében, látjuk, egyszer csak felpattan a Laci hátára, ki hinné, Laci tűri, és eltűnnek az öreg Brunó anyamedve csapásán, amit a pakulárok messze elkerülnek. Onnan a csapás egyenesen Bekecs tetejére vezet, a fenyőkoszorúba, itt egészen megnyílik a világ, ellátni a Fogarasi havasokig, nem hogy az Istenszéke, teljes természeti pompájában megmutatja magát a Libán vonulata, ha csak nincs zord kedvében Gyergyó.

Így, hogy kiürült a földszinti 2-es szoba, gyakrabban bejárok Viktória raktárába, mert mi falásig szeretjük egymást, csak nem mondom. Azt viszont szóvá teszem Viktóriánál, hogy húgyfoltos matracon nekem nagyon gusztustalan. Ha úgy veszem, Viktória lehetne igényesebb, érettségije, plusz gyorstalpaló karitatív egészségügyi szakképzése van. Ekkor halom, hogy a nevemet kiáltja a kis szeplős, eszembe jut Rádeberger: jobb, ha néha teljesen szűz papírt adunk be magunkról, ha

jól értelmezem, de nem biztos. Kapok a kezembe egy T-t, mármint a felmosórudat, kiállítok, látok két zömök idegent, lehet, hogy az egyik Inge lesz, gyere, mert hogy a főnök úr elutazott, te leszel a koronatanú, mondja a kis szeplős. Nem értem, mit beszél Boglárka, eközben nyújtja a kezét a vadonatúj bőrdzsekis, Virgil százados a bűnüldöző szervektől, műveletben van, én elfelejttem a nevem, de ezért műveletileg nincs fennakadás, Virgil százados folytatja: mit tudok Ingéről, miket beszél nekem, merre megy, mi van nála, mivel tölti idejét a Recsegő panzióban. Mondom, semmiféle Ingét nem ismerek, várjuk ugyan, jelez is Hallstattból, de nem érkezik meg, nem zárnám ki, hogy közönséges szélhámós, ennyit Ingéről, mondom Virgilnek. A százados mutatja a keresett férfi fényképét, jön, hogy hasra essek, de nem esek hasra, kihúzom magam, mondom a századosnak, de hiszen ez John Wayne. Hogy ki, vonja össze szemöldökét, én meg megismétlem, egyebet nem tudok mondani. Megyünk a recepcióra, ott megállapítják, hogy Inge John Wayne néven jelentkezik be, nyilvánvalóan hamis személyazonossági kártyával. Megyünk a panzió 2-es szobájába, semmi gyanús elem, ami műveletileg használható lenne. Már akinek semmi, mert megpillantok a falon egy eddig nem látott színes posztert, kétségtelenül a regényes Hallstattal. Viktória elárulja, talált John Wayne párnája alatt egy kis népi faragású ládikót, ide vele, majdnem ordítja a százados. Hozza Viktória a raktárból, a talált tárgyak polcáról, a százados kinyitja, fúj, azt mondja, ez az! Indulunk is tovább, közli a százados, annyit még barátságából elárul, hogy Inge nemzetközi szélhámós, az Interpool körözi. Először is egy osztrák üdülővárosban elkövetett fegyveres rablás részese, másodsorban hamis ékszerekkel ver át embereket, harmadszor: mócföldi fatemplomból kegytárggyal kísétál, bizonyos boldog Somonica csodatevő remete ujjpereceit fújja meg. Tanácstalanok vagyunk, enyhén rémültek, jön egy sóvidéki férfi, talán Parajdról, kigombol magából jó tömény sószagot, bekapna egy pálinkát. Újságolja, hogy a tegnap „östefel” a kibédi határban lovagot látnak, valami Donkihote nevű félkegyelmű lovagol el a falu szélén, azt mondja az embereknek, tekintettel a klímára, szélmalomépítésben lenne érdekelt. Az emberek legyintenek, bolond.

Viktóriával eldöntöttük, ezután a földszinti 2-es szoba lesz az, mert úgy érzem, sőt hangoztatom, hogy a látott tájkép erősen feldob, Somonica ládája pur babona, nem kell foglalkozni vele. Mit mondjak, egészen elbűvölő ez a Hallstatt a távol, a környező hegyekkel, a tiroli típusú viláival, csak nézném és nézném. Talányos benne az élet, de holtbiztosan nem a húgyfoltos, klórszagú matracot, és a haskötő lelőő fűzőjét látnám.

Viktóriával sokáig nem foglalkozom, magam sem értem, miért. Egyszer aztán mégis benytünk a földszint kettes szobájába. Látom, Hallstatt befelé van fordítva a falon, csak a nagy négyesfogú fényezett papír fehérsége oldja az eredetileg almazöldre képzelt falat. Miért, kérdezem Viktóriát, mire ő előbb megvonja a vállát, majd a fülemből súsza: csak úgy, büntetésből.

Apa nélkül a világ

Bogdán Árpád filmje a 2008–2009-es romagyilkosságok kapcsán mutatja be a büntetést és a feloldozást, három különböző történeten keresztül, látszólag törékeny, de igazából dacosan erős karakterek szempontjából, akiknek a sorsa valahol összeér. A film címe sokféle értelmezést szolgál: a *Genezis* itt a bűn eredetét is jelentheti, amely ezeknek a karaktereknek (és családoknak) a megújuló szenvedését okozza. De ha a bibliai Mózes I. könyvében keressük a párhuzamot, akkor a földkeresés, a vándorlás, a büntetések spirálja és a meg nem szűnő gyűlölet az, amely által folyamatosan bibliai történetként olvashatjuk az alkotást.

Szegény, de csendes falu. Szinte csak cigány családok lakják. De egy láthatatlan rettegés éjszakánként átjárja még a legkisebbeket is. Ricsi is éjszakánként egy elemlámpával világít ki az utcára, hogy ne támdja meg a családját senki – édesapja megbízta a börtönből, hogy vigyázzon anyjára. De végül bekövetkezik az, amitől mindenki fél. Molotov-koktél, tüzeső, pisztolyropogás, üldözés. Amiről addig csak újságikkben olvastunk, hirtelen szinte megtapasztalhatóvá válik – a rettegésből a mozinézők is izelítőt kaphatnak.

Ricsit az édesanyja kimenekíti a házból – még az utolsó pillanatban, mielőtt őt is megölik. Virág megmenti barátját a tettetársai kínzásától, miközben tudja, hogy tulajdonképpen ő is bűnös. Hanna utolsó pillanatban meggondolja magát és a gyilkossági per negyedrangú vádlottját sem akarja védeni. Három sors – különböző életkori stádiumban.

KINEMATOGRÁF

Bogdán Árpádnak a 2008–2009-es romagyilkosságok nyomán készített alkotása nem ragaszkodik a tényekhez, sokkal inkább esszéisztikus, de még az esszéisztikus jellege mellett is erősen dokumentarista árnyalattal bír, hiszen megtörtént esetekből indult ki (legfőképp a tatárszentgyörgyi gyilkosságokat vehette alapul). Az esszéisztikus dokumentarista jelleg a három részre tagolható film első részében a lehangsúlyosabb: talán mert így lehetett a legjobban ábrázolni a kisfiú tragédiáját és az ő sokkos állapotát átható magányérzetét. Ez nem az elviselhetlenségig „kimaxolt” demagógia, hanem érzékletes ábrázolással láttatja az agresszió születését, a törékeny pillanatot és ezen túlmenően az élet tiszteletét, a tragédia áldozatának szempontjából. A rendező a film első részében egy szegény cigányfalú életét mutatja be a disznóvágás, pálinkaivás, falopás momentumain ke-

resztül. Ricsi kisiskolás, az édesanyjával és további családtagjaival él, de édesapja börtönben van – falopásért 2 évet kapott. Miután édesanyját meggyilkolják (és ő tanúja is ennek), tragédiáját az is tetézi, hogy az iskolában folyamatosan rasszista indítékkal kirobbanó verekedésekben vesz részt. A kisfiú kiépíti saját mitológiáját, amelyben a környék erdőkerülője, a vadász a cigányok ellensége, a fehér ember, akinek van puskája és aki megöli a kutyákat. Ezért gondolja egyből a kisfiú, hogy biztos az a fehér ember tette, a boszszú pedig az ő feladata – aztán győz benne az élet tisztelete...

A második részben Virág, a középiskolás, aktívan sportoló lány hallássérültsége miatt magányos, és leginkább az állatok segítségével találja meg boldogságát. Itt összefon a kutyákat gondozó, kissé különc, harcedzett fiúval, akihez időnként agresszív barátai is járnak, robbantgatnak, lövöldöznek, isznak és hangosan nevetnek. Kapcsolatuk se-veled-se-nélküled jellegű, ez annak is betudható, hogy – bár csak egy nem kifejtett célzás erejéig lehet tudni – a lány apja valami súlyosat követelt el a lányával szemben, így egyedül maradtak az édesanyjával. Közben lassan összeáll a történet, hogy a lány barátja sofőrként közreműködött a gyilkosságok elkövetésekor, bűntársai pedig azt hitték, beárulta őket a rendőrségen, ezért alaposan megverik, de a lány, újsztudásának köszönhetően megmenti őt, és saját morális határait is átlépi, mikor az őt üldöző kutyát is elpusztítja. Míg az egész filmnek a színvilága erősen szürkés-barna vagy nevezhetjük inkább monokróm-nak, addig a lány sárga kapucnis esőkabátjában egy amazon acélozottsággal bíró tündérként, reményfoltként tűnik fel kiégett környezetében.

Míg az első két rész főszerepeit facebookos casting útján talált amatőr szereplők játsszák, addig a harmadik részben a modellként ismert Cseh Annamária látható Hanna, az ügyvédnő szerepében. A magányos és keményen küzdő ügyvédnő megkapja a sofőrként közreműködő negyedrangú vádlott ügyét. Kiderül, hogy Hanna is elvesztette lányát egy balesetben – de a gyermek apjáról nem tudunk semmit. Lelkiismeretére hivatkozva, az ügyvédnő végül visszaadja a karrierjének sokat segítő ügyet és inkább Ricsi édesapját hozza ki a börtönből, majd ügyvédtársával együtt (akit Molnár Levente alakít) egy cigány származású kis-

babát szeretnének örökbefogadni. A történet szinte váratlanul ér véget látszólagos boldog befejezéssel/új kezdettel, de érezhető, hogy ezek csak átmeneti megoldások, mindenki tovább hordozza tragédiáját, igaz, ennek elviselésében egy-egy régi vagy új társ, esetleg születendő családtag segít. Ez azért volt szükséges, mert ennél több tragédiát ilyen módon már sem a film szerkezete, sem a nézője nem tudna elbírní, még ilyen finom adagolás mellett sem.

Mindhárom történetben mintha a férfiak hiánya, azaz a családfenntartók, az apák és társak távolléte okozná az összeszűkült. Akár hiányoznak a családnak, mert az apa egy szeretett figura, csak bűnhődik „valamiért”, akár az apa okozta a szenvedést (mint Virág esetében) ezért távozott, akár még csak említésre sem kerül, hogy miért nincsenek jelen: hiányuk egyfajta egyensúly-felborulásként van ábrázolva. A nők veszik át a védelmező szerepet, és mintha a gyászt is teljes egészében magukra vállalnák – nemcsak a maguk, hanem szeretteik gyászát is. Talán az apák eltűnése okozott minden bajt. A gyermekek viszont reményt adnak nekik: az első részben (bár hatásában ez a legerősebb, a történet rétegzettségét itt a legszegényebb) Ricsi a fehér ember gyermeke iránti szeretetének láttán megkönyörül, és ezáltal magának is tisztá lelkismeretű jövőt biztosít. Virág, bár gyermekszüléshez fiatal és talán nem is egy gyilkosokkal barátkozó apától szeretne gyermeket, de mégis benne látja a tiszta jövőt. Hanna pedig egy újszülött cigánygyermeket választ, mert szinte már hivatásának tartja, hogy segíthessen rajtuk.

A film amúgy rendkívül tiszta képi világát (operatőr: Dobos Tamás) mintha állandóan felhők uralnák. A ég szürke, sokat esik, és ha egy-egy jelenetben fel is bukkan a napsugár, az is fakó, nincs melegítő jellege. Uralkodik viszont az ég, a szinte már-már látható levegő, a füst, a köd és a víz: akár esőként, akár az uszodában, akár izzadság formájában. A két legátütőbb szín Ricsi vörös vére, amely később is átvérzi fehér tornapólóját és a már említett sárga esőkabát, amelyben Virág megmenti barátját – akitől gyermeket vár, de ezt az apa már soha nem fogja megtudni. Az ilyen áttetszően szürke képi világhoz járulnak Vig Mihály melankolikus, sokszor komor zenei költeményei. Szinte minden a kilátástalanságot sugallja, amely a *Genezis* végére mintha átcsapna egy reménykeltő szép új világba, hiszen visszajönnek az apák, vagy a gyerekek új kezdetet ígérnek. De kicsit túl édesre sikerült ez a vég, emiatt a nézőben talán tovább emelkedik a hitetlenség és a szomorúság érzete. Hiszen ez is „csak” egy film, a valóság nem ennyire sokat ígérő.

Genezis, magyar film, 120 perc, 2018.
Rendező és forgatókönyvíró: Bogdán Árpád. **Operatőr:** Dobos Tamás. **Vágó:** Politzer Péter. **Zene:** Vig Mihály. **Szerelő:** Cseh Annamária, Danis Lidia, Molnár Levente, Ravasz Tamás, Csordás Milán, Illési Anna Enikő.

SZÍNÉSZ-ESSZÉ

Theatrum entis: mysterium musarum

VI.

Epizódiai: események

Ánagnoriszisz, Recognitio, Agnitio – Fölismerés

1. A drámai *Mű* Mercurius-i Mérnökei a Múzsák.

2. A Múzsák azok a *Műre ható*, rezgéstani Energia-Entitások, amelyek az általuk megszálott és a szervesült Szeretettől áthatott Szerző-Szerver által szerzett *Mű* létfokozati hatásfokát – az ontológiai Teljességhez való fölzárkózás és az ebben való részvétel teljesítményét – meghatározzák.

3. A Múzsák eképp a *Mű* révén fölerősítő és a Befogadóban kiváltó esztétikai Hatások Hatalmasságai.

4. A drámai *Mű* többes számban lévő s ugyanakkor egységes *En-Entitásként* működő bio-kibernetikus Kiborgja és táltos Tálósza¹ – az elragadó jellegű, 4., 5. és 7. típusú Találkozások asztrál-testeket szállító és mozgó Repülő Űr-Színház-Tere és Inter-Teatruma – tehát egyfelől Mega-Médiumként, másfelől pedig Reléként működik a Múzsák Realitása, valamint a Színművész és a Befogadó mentálisan újratöltött, újratáplált, realimentált valósága – azaz a Színesz és a Néző-Befogadó által egyaránt érzékelt, váltig változó környezet-strukturálódás – között.

5. A Szín-Művész s az általa lélekvezetett Néző-Befogadó-Látogató a *Mű* Tálószában találkozik a *Mű* Múzsáival. E sikeres és szakrális Találkozások közvetlen eredménye pedig az elragadtatott – és eképp az elragadó hatású – Színeszről a Nézőre áthatóanul átragadó, föltétlen elragadtatás.

6. Az egyiptomi Bá-test és a bámulatot keltő hatás-esztétikai Bű-Báj istennői – a Derű, a Ragyogás és a Virulás – a három hermetikus, karnálisan karmikus és karizmatikus Khárisz,

Eufrosziné Áglájá

ugyanolyan ékes ék-alakban szállnak alá s lényegítik át megszálván a Színesz eként átszellemülő Lelkét, mint ahogy teszik azt a Múzsák.

7. *Re-Ra* Rakétájában – a drámai *Mű* és az Élő Elő-Adás szárnyas, T(h)ália-i Tálósának asztrál-testeket keltető-termő, dinamikus daimónikus és termonukleáris természetű, Tér-Teremtő Terem-Teatrumában – a Mimetikus Memoria, a hellén Mnemoszíné és Zeusz közös Múzeumában mint pszicho-

szomatikus, létezés-technológiai Műtőben – a színesztézikus Révületbe (vö. fr. *rêve*, álom, kábulat) ejtett Színművész testi-lelki kettősét műtik át a Múzsák a magamaguk mágikus és magnetizált Másukká, Másolatukká és Médiumukká.

8. E transzcendens gensebészeti operáció és ontológiai Oltás következtében a Színművész szerves Radarként már távolról, telepátiás és premonitív módon előre érzékeli *Ra* Rajainak uranoszi uragánként való közeledtét, a belső Peripet(h)eját, azt az Őrangyalí Örvényt, amidőn Pállász Ba-testű Baglya lecsap és becsapódik: a Színeszre egyénileg kiszabott, deontológiai Fordulatot: az onto-tematikai Metamorfózist, a művészi Átalakulást.

9. A Múzsák, az Együtt-, a Köz-mozgó Kozmosz és a Teilhard de Chardin-i Közlő-Gömb, a Noosz-szféra antehumánoid jellegű Energia-Entitásai szimmetrikusan mágikus, magnetikusan sarkított, észak-déli irányítottságú, deltoid, fordítottan piramidális és bio-rádióaktív Rajokban érkeznek sugarasan, azaz radiálisan a magnetoszféra Régi és Égi Régióiból:

Kálliope

Klejó

Érató

Eutérpé

Melpomené

Polihümniá

Térpszikhóré

Uránia

Táliá

10. A Szín- és Árny-Művész Auráját, az Ember-Umbra őrző-védő Ál-Arcát képező harmonikus és hermetikus Kháriszok² – a hatás-kiváltó s eképp a kellő Kellem istennői – a *Mű* Múzsáiban³ osztódnak (Di-Visio Di-Vina, isteni osztódás) és szóródnak szét (Multi-plicatio, sokszorozódás, szorzás), azaz emelkednek a négyzetre a Létesítő Látás és a szó-rakó Ige és igenlő Állítás – a Szórakoztató Szó – Temporális Templomában és Tér-időt kiterjesztő Teatrumában:

Kálliope

Klejó

s. i. t.

11. A drámai *Mű* a Múzsák pszichoszomatikus leszállópályája és hangtani hangárja: a Múzsák a Műben landolnak. E transzhumánus légiflotta parádéjának a rangfokozati emelkedésű szereposztása pedig a következő:

KÁLLIOPE (Kalliópé), Καλλιόπη, a Szép-hangú: az ékesszólás, az elbeszélőművészet, az epikus költészet hatáskeltő Hatalmassága. *Ismertető jelmeze és kellék-kódjai*: aranykorona, könyv, viasztábla és íróveszsző, trombita.

KLEJÓ (Klió), Κλειώ, a Híres: a történetírás, a hős-eposz hatáskeltő Hatalmassága. *Ismertető jelmeze és kellék-kódjai*: babérr koszorú, hatyú, könyv vagy összegöngyölt irat, viasztábla és íróveszsző, néha trombita.

ÉRÁTÓ (Érató), Ἐρατώ, a Szeretetreméltó: a szerelmi, az erotikus és az anakreonikus költészet, a lírai és kórus-költészet és az elégia hatáskeltő Hatalmassága. *Ismertető jelmeze és kellék-kódjai*: mirtusz- és rózsakoszorú, lant, mélyhegedű, csörgődob, hatyú.

EUTERPÉ (Euterpé), Εὐτέρπη, a Nagy örömu: a tánczene és a zene hatáskeltő Hatalmassága. *Ismertető jelmeze és kellék-kódjai*: fuvola vagy kettős oboa (áulosz) és egy másik hangszer (trombita), korona, hatyú.

MELPOMENÉ (Melpomené), Μελπομένη, az Éneklő: a szomorújáték hatáskeltő Hatalmassága. *Ismertető jelmeze és kellék-kódjai*: kürt, szőlővenyige-koszorú, kard, tragikus színházi álarc, a lábainál fekvő jogar.

POLÜMNIÁ (Polihimnia), Πολυμνία, a Sok-himnusz-zengő: a nászdal, a siratóének, a pantomim, a retorika és a dicsőítőének hatáskeltő Hatalmassága. *Ismertető jelmeze és kellék-kódjai*: gyöngykoszorú, orgona.

TERPSZIKHÓRÉ (Terpszikhóré), Τερψιχόρη, a Báj-táncosnő: a táncművészet, a világi költészet és a kórus-költészet hatáskeltő Hatalmassága. *Ismertető jelmeze és kellék-kódjai*: virágfüzér-koszorú, húros hangszer (mélyhegedű, lant).

THÁLEJÁ (Tháliá), Θάλεια, a Virágzó: a vígjáték, a pásztorköltészet hatáskeltő Hatalmassága. *Ismertető jelmeze és kellék-kódjai*: repkénykoszorú, hangszer (gyakran mélyhegedű), komikus színházi álarc, összegöngyölt irat.

URÁNIA (Uránia), Οὐρανία, az Égi: a csillagászat és a csillagjósolás hatáskeltő Hatalmassága. *Ismertető jelmeze és kellék-kódjai*: csillag-korona, körző, gömb.

12. A drámai Műben és a színházi Elő-Adásban tehát az elbeszélőművészet, a hős- és vígposz, az ékesszólás, a történetírás, a lírai és a szerelmi költészet, a zene, a siratóének, a nászdal, a pantomim, a szónoklat, a dicsőítőének, a táncművészet, a kórus- és pásztorköltészet, a csillagászat és a csillagjósolás hatás-elemei összegeződnek.

Jegyzetek:

¹ Τάλως, Héphaistosz által készített szárnyas bronz-automata óriás. Az üzemenyagát az istenek vére, az ikor képezte. Jókai a XX. század regényében jelentős technológiai szerephez jutatta e titokzatos anyagot.

² Vö. rom. har, kegy, kellem, báj, tehetség.

³ Gör. Μοῦσαι, Muzáj, Múzsák. A mesterségekként számoltartott kép-festés és -faragás, valamint az építészet, az étkezés- és a kertművészet az Ókorban nem tartoznak a Múzsáknak alárendelt művészetek közé.

A pótolhatatlanság tömbháza

A *Sem a férfin, sem a tájban* a külső és belső tájak kapcsolatából létrejövő összhang, híd a szerelem mint testi performansza, valamint a vers kulturális médiuma között. Varga Melinda kötete egy még fel nem fedezett, hozzánk mégis közelálló világba vezet. Az alkotások közérthetősége nem megy a színvonal rovására.

A kötetet a szerelem és a szeretet dimenziói három ciklusba rendezik. Az első két rész a szerelem individuumra gyakorolt hatását írja le. A szerelmi aktusok intenzitását a sorok dallamossága érzékelteti: „véremen átdübörögtél, véreden átdübörögtem” (*takaró*). A keringési rendszeren áthatoló dübörgés olyan emlékekre utal, amelyeket szinte lehetetlen elfelejteni. A jelzők halmozása ugyanakkor túlsúlyossá teszi a verssorok mondanivalóját: „vad, hirtelen haragú esők” (*takaró*).

kritika

A versek a szeretkezések történeteinek túlra is elkalauzolják az olvasót. Míg a test nyers matériaként tételeződik, addig az ész elmélázik a „testtől független örömkben” (*himnusz a vágyról*). Ezt a verset egy Somlyó György-móttóval indítja Varga: „Van-e, ami a távolságot kiszorítja, (...) a tett s az ige között?” A versek ékelt móttóval valószínűleg arra keresi a választ, hogy mikor válunk cselekvőivé az igének? A kérdés által az alkotó arra vágyik, hogy megszűnjön a kapcsolaton belüli hitegetés. A versbeszélő által megidézett tájak kitágulnak: titkos, XIX. századi kapuk nyílnak ki.

Az impozáns, XIX. századi kapuk boltívei talán már fel sem tűnnek a látvá-

nyukhoz szokott járókelőnek. A versbeszélőt viszont erős combok és izmos fenékek ívére emlékeztetik. Ezt a fajta kettősséget ötvözi a szerelem is. Annak ellenére, hogy a mindennapok meghatározó aspektusa, a kívülálló számára nem mindig észlelhető. A verstáják közötti összeköttetést többnyire a retrospektív gondolatvezetés hozza létre. A *képzelt este mediterrán tájjal* című versben a szerelem mozgásra bírja a fákat és a tárgyakat. A megszemélyesítések a verszárlat felé közeledve egymásra tolnak: „az idő képlékeny massa, emlékeddel kirakóst játszik”; „Nyomunkban caplatnak kövér olajfák”. A szóképek változatossága ellensúlyozza a zsúfoltságot, és arra ösztönzi az olvasót, hogy az olajfakkal együtt barangoljon tovább.

A kötet verseit átszövő szerelem és testiség tematikája nem hozza könnyű helyzetbe a szerzőt, aki néhol nem tud szabadulni a közhelyszerűségtől, sorai nem egy esetben válnak patetikussá: „lángra lobban a vér”, „halovány tűz ragyogása”, „hajnalban verítékben úszott az ág”. Egyszerűbb megfogalmazással talán könnyebb lenne felismerni azt a mozgást és lüktetést, amely a verseket behálózza.

A *képzelt este mediterrán tájjal* azért is különleges, mert egyetlen verstájon belül képes megvalósítani a kettős mozgást. Az elbeszélő emlékezetben lineárisan bontakozik ki a mediterrán szigetvilág, ami hasonló linearitással tér vissza a versbeszélő jelenébe. A felidézett, szubtrópusi szférában nem szokványos módon változik a kint és a bent világa. A kintől érkező só illata összekeveredik a szoba zártságával, ezáltal jelezve a kint és a bent között szövőődő kapcsolatot.

A *mint tüzelő nősténymacska* rövidege által lesz hatásos. A már egyszer megtapasztalt testiségeket minden helyzetben hiányolhatjuk, állítja a vers: „megőrjít a

képzelt ha összekulcsolt combjaink lüktetését (...) csak egy pillanatra felidézem” (*mint tüzelő nősténymacska*).

Az életöröm egyedülálló szóképei nemcsak különlegességük miatt érdemelnek nagyobb figyelmet, hanem az emberközelség miatt is: „eksztázis rácsain nézzük az eget” (*életöröm*). Varga verseiben, mint ha a szerelem képes lenne fészket rakni a lelakott tömbházak között is. Ez az érzés még a periféria legzordabb pontjain is biztonságérzetet kelt.

A kötet záróciklusa, az *Állatszív* egy kiskutya emlékét idézi fel. Bár igencsak markáns a váltás a szerelem és a négylábú hiányának leírása között, mégsem érzem, hogy a harmadik ciklus bármiféle törest is eredményezne a kötetegészen belül. Más élőlény képezi a szeretet tárgyát, de ez nem idéz elő diszcrepanciát. A harmadik ciklus nyitóverse kortárs síkra vetíti Rilke *Nyolcadik elégiájának* kezdősorait. Ha állatszívünk lesz, talán szemünk sem áll majd kelepceként létünk szabad kijáratá elé. A vers központi motívuma, a hiány, két külön univerzumot teremt. Ezekben az eltérő világokban a legtisztább egyszerűség hangján szólal meg a gyász. A *szürkebundásnak* vers mellőzi a jelzők sallangosságát. Rövid szavakból, egyszerűre szabott kijelentésekből épül fel. Ugyanakkor magán hordja a hiábavaló várakozás jegyeit is. A kutyáját gyászoló versbeszélő minden pillanatban hazavárja kedvencét: „égve hagyom a villanyt ha visszajönnél”. A költemény a gazdi világlátásában megképződő paradigmaváltásokat is leírja: „ki fog ezután elrángatni a klaviatúra mellől és (...) megmutatni a finom átmenetet tél és tavasz között (...) amire egyébként nem figelnénk oda”, „esténként már nincs amiért hazasietnem”.

Nem riadni vissza a szembesülés súlyától; attól, hogy a szerelemben, magánéletben végbemenő keresés nem mindig eredményes, erről is beszélnek Varga Melinda versei. Ha valakit elvesztettünk, akkor teljes pompájában nem találhatunk újrá *sem a férfin sem a tájban*.

Varga Melinda: *Sem a férfin, sem a tájban*. Kalligram – Irodalmi Jelen, 2017.

683 (Maszk p.), 2016

Egy madár vallomásai

Demény Péter: *Vadkanragyogás*. Lector Kiadó, Marosvásárhely, 2017.

Demény Péter kisregényében egy nemesi családból származó úrnő érzelmeit tárja az olvasó elé. A mű elbeszélője, Katarina a vágyait követve próbálja megtalálni a boldogságát, dacolva az elvárásokkal, az életével, amelybe „beleszorították” születésétől fogva. Egyfajta misztikum hatja át a kötetet, ami a szereplők, helyszínek s nem utolsósorban az emóciók függvényében jut kifejezésre. Eperjesi Noémi illusztrációja díszíti a kötet borítóját, amely reprezentálja a szövevényes, fordulatokkal teli narrációt. A főszereplő szabadságvágytól vezérelve „járja a világot”, pontosabban az őt körülvevő rejtélyes vidéket, ahol önmaga lehet.

Gülszöveg

A szerelem mezsgyéit beárnyékolja a betegség, ebből fakadóan pedig az elválás gondolata, illetve a beletörődés. Katarina elveszíti francia nevelőjét, akinek oly sok mindent köszönhetett, ő volt a támasza. „A vesztésekbe belejöttem aztán...” – hangzik a szövegrész, hiszen a szeretett lovászfű ugyancsak eltűnik a hősnő életéből, ő aki a mesebeli királyfit testesíti meg számára, vele élte át a szenvedélyt a titkos légyottok során. Ezek a találkozások álomszerű helyszínen történnek, s hogy mitől különleges ez a Holdtej-tisztás, felfedi a szövegkorpusz az olvasó számára...

A vívódó hősnő, Diegóval, majdani férjével újabb érzelmi és fizi-

kai tapasztalatokra kényszerül, s mondhatni a szerelem érzésének megszállottjává válik. Folyamatosan a boldogulás útját kutatja, hiszen „a szerelemben minden különös következményekkel jár”; létezett/létezik boldogság, idill vagy már csak emlékezés marad az elbeszélő számára? – merül fel a kérdés, s mindvégig ott lebeg az átélt eseményekkel kapcsolatban.

A mű narratív technikája naplószerű, tizennégy fejezetet ölel fel, műfajilag az éregényhez is közelít. Első olvasásra a *Fanni hagyományaiból* ismert kármáni világ elevenedik meg, a főhősnő küzdése, szerelme, vágygial teljes élete. De mégis más, hiszen benne van az emberi sors kiszámíthatatlansága, a csapongás és vakmerőség, Katarina mer kockáztatni a szerelemért és megtanul szembenézni a lemondással. Szentimentális, izgalmas olvasmány, amely továbbgondolásra készíti az olvasót. Történet az ifjúkori fellángolásról, a felnőttkori – olykor kételkedő – érzelmi tusákról.

ERDŐS KATALIN

Virtuális szalonélet

„Levéllé válva”. *Ujfalvi Krisztina verselő köre (1795–1797)*. A szövegeket sajtó alá rendezte, a bevezetőt írta Egyed Emese. Erdélyi Múzeum-Egyesület, Kolozsvár, 2017.

A 18. századi nyilvánosság, illetve a 18. századi emberi kapcsolatok irodalmi örökségébe enged bepillantást a „Levéllé válva”. *Ujfalvi Krisztina verselő köre (1795–1797)* című, Egyed Emese által sajtó alá rendezett kötet. A huszonegy verses levelet tartalmazó forráskiadás központjában az „erdélyi költőasszony” személye áll, s mint a kötet szerkesztője az előszóban megjegyzi, a közreadásuk révén a levelekből kibontakozó kapcsolatok – a hiánypótló jellegén túl – újfajta nyilvánosságot nyernek kétszáz év távlatából, hiszen: „a versben való levelezés szokását is valamivel jobban értjük, és az itt »összeolvasott« levelek szerzőinek egyik-másikáról pedig ma már több ismerettel rendelkezünk, mint a kétszáz évvel ezelőtti olvasók”. A mind eddig ismeretlen, többszerzős, 21 tételből álló levélgyűjteményre a Román Állami Levéltár csíkszeredai fiókjában bukkant a kutató: a Teleki Ferenc kérésére összeállított „olykori időtöltésecskék” 1795–97 között születtek, „a távolságot és a találkozást avatják poétikai üzenet”, mondja a szerkesztő. Érzelmi történetek, külső és belső utazások mentén az erdélyi közép- és főnemesség

néhány, az irodalomtörténet másod- vagy harmadvonalába sorolt tagjainak évődő-társalgó levelezésébe pillanthatunk bele. Sorsközösség, a társadalmi megbélyegzettség, a nők társadalmi szerepének megítélése, női foglalatosságok, csak hogy néhányat említsünk Ujfalvi Krisztina és levelezőtársasága megverselt témái közül. Az érzékenységek korabeli erdélyi udvarházak életmódját-életfelfogását, változásait rögzítik a levelek: az időnek a szokástól eltérő megszervezése adja az írások keretét, amelyeken érződik a nagyobb fokú szabadság, az érzelmek kibeszélésének felszabadító mivolta. Kétszázhusz év hallgatás után egy újfajta nyilvánosság keretei között szólal meg a „szalonélet virtualitása” annak az olvasónak, „a kit tiszta Lelkem kedvel”.

DEMETER ZSUZSA

Az áru

Szöveg: Vincze Ferenc / Rajzoló: Csillag István

Itt van május elseje

Legalábbis itt volt. Furcsa tüneménye a román(iai) társadalomnak, hogy míg a nemzeti ünnepnap és egyéb történelmi-ideológiai alapozottságú, jórészt a zimankósabb évszakokra eső emléknapiak nem sokban különböznek – az obligát állami és önkormányzati csinnadrattákat nem számítva – a hétköznapiaktól, addig „a munkásosztály nemzetközi összefogásának harcos ünnepe” (ahogy 1889-ben a párizsi II. Internacionálé meghatározta), vagyis május 1-je *gyakorlatilag* a „legszentebb”, legelfogadottabb és legrigorózusabban érvényesített népi ünnep, nyilván nyár- és idényköszöntő, zöldbekimenős, miccses-sörös jelleggel, és már messze nem a munkásosztályi öntudat jegyében.

Pár évtizeddel ezelőtt csak augusztus 23-a és május 1-je volt hivatalos ünnep. Persze ezek sem az eredeti jelentésükben manifesztálódtak, jószerével a Román Kommunista Párt, de mindenekelőtt Nicolae Ceaușescu személyi kultuszának motívumkörében voltak hivatottak újabb és önmagukat mindig túlszárnyaló hűségnyilatkozatokat megfogalmazni.

A libabőrösítő nosztalgiazás jegyében lássuk a Román Rádió és (1956-tól) a TVR május 1-jei szokásos, pontosabban jellemző zenei repertoárját: 1) A napi műsort természetesen a *Te slăvim România* nyitotta, vagyis az RNK, illetve '65-től az RSZK állami himnusza (1953–1977), majd '77-től a „Treicului”. 2) Igazi „hitnek” azonban ezen a napon az *Unu mai muncitoresc* számított, amelyet e kivételes napon legkevesebb tízszer tűztek műsorra, különféle előadásban és hangszerelésben. A dallamot ma-

gát Ciprian Porumbescu írta (eredeti címe *Râde iarăși primăvara* volt), és természetesen semmilyen módon nem kapcsolódott május 1-jéhez. 1946-ban sajtátította ki a kommunista propagandagépezet, és ekkor húzta rá a később történelmi pályát befutott május elsejés szöveget. A rádió és tévé kívül a kötelező népfelvonulásokon szinte végtelesen harsogták a megafonok, főként a 70-es évek második felében. 3) Már jócskán a Ceaușescu-érában vált kötelező repertoárdarabbá a *Mulțumim din inimă partidului*. Ezt persze nem csupán május 1-jén vetették be, de a pionírmozgalom annyira közismertté tette, ráadásul az ideológiai bökköltészet olyan remekműve volt, hogy jószerével kiiktathatatlan lett volna a munkásünnepre hivatkozó párt- és főtítkárunnepléseken is. (Amúgy természetesen ez is induló volt, ám a kifejezést kerülték – talán *vélt* kapitalista konnotációk miatt.) 4) De volt a könnyűzenében is reprezentatív május elsejés darab. A zeneszerző Costel Zaharia neve szinte ismeretlen maradt a köztudatban, annak dacára, hogy a *Macarale* még a '60-as években – bő évtizednyi intenzív kulturális szovjetesítést követően – sikeresen csalogatta vissza az előtérbe a klasszikus foxtrot-ritmust, amely az interbellum idején Romániában is rajongók tízezreit csábította el. Látványos (illetőleg „hallványos”) kompromisszum volt: amerikai ritmus, mozgósító indítékú szocialista szöveg.

És még folytathatnánk a sort, mondjuk a *Cincinal în patru ani și jumătate*, a *Magistrala albastră* vagy a *Vibrant Omagiu* szemrevételezésével, de azt ajánlom, vessünk egy pillantást a legismer-

tebb magyarországi május elsejés zene-műre, amely – a romániai folyamatokhoz hasonlóan – teljesen elszakadt a munkásmozgalmi hivatkozásoktól, de – a romániai karakterisztikáktól teljesen eltérőleg – sem párt-, sem pártvezető-dicsőítést nem tartalmazott, viszont az úttörőmozgalomnak azt az egykori (pontosabban őseredeti) optimizmusát, lendületét, mobilizáló varázsát próbálta megidézni, amellyel sok korabeli gyereket láncolt magához a szervezet – és az induló. Mert hogy Kadosa Pál *Májusköszöntője* – Raics István szövegével – főleg klasszikus indulói eszközökkel operál (a páros ütemezésen túl rögtön ilyen elem a nyitó hangköz, a tiszta kvárt – domináns/tonika –, ami persze a rézfúvósok jellemző lépése, és a *La Marseillaise*-től az *Internacionáléig*, a *Trăiască România mare*-től vagy a *Trei culori*-től a *Deșteaptă-te române*-ig kötelező, viszont Kadosánál nem felütéssel!), de külön érdekessége szerzeményének a 4/4-es és 2/4-es ütemek váltakozása.

Amplitúdó

Ideológiai „eleresztettségét” nyilván maga a szöveg mutatja meg: „Zengjen a dalunk, pajtás, / Fákön újul a hajtás, / Fogadjuk a tavaszt dallal! // Itt van május elseje, / Énekszó és tánc köszöntse! / Zeng és dalol az élet, / Szállj csak, zeneszó, ének, / Ébresztesd a magyar népet! // Népek tavasza, téged / Hív ez a vidám ének / Béke legyen a világon! // Itt van május elseje, / Énekszó és tánc köszöntse!...”

JAKABFFY TAMÁS

Pragmatikus líra és abszurd otthonosság

Ferencz S. Apor kompozícióinak erős elemei a régi, talált tárgyak és képek, amiket körültekintően kezel: a nosztalgia negédes, torz formája ki van zárva. Helyette egy olyan emberi nézőpont lép fel, melyben a régi elem hangulata tovább él, de az általa kiváltott szabad asszociációkkal is találkozik, új élmény- és gondolatú rétegekkel gazdagodva. Ezek kötődhetnek a kép egy interpretációjához, de lehetnek érintőleges vagy szimultán mentális jelenségek is. Az eredmény egy mentális tér, amelyben a lineáris vagy összefüggő narratíva helyett töredékes, asszociatív fogalmi környezet jön létre. A gondolatok kollázsa mint szimultán tapasztalat formál tartalmat, amely nem logikus és ok-okozati struktúrára, hanem sokkal implicittebb, intuitívabb és finomabb viszonyokra épít, és ezzel különös relationalitás érvényesül.¹

Formai megoldásaiban megidéz: modernista és rusztikus tárgykultúrákat, kortárs design trendeket, amelyekben ezek továbbélnek. A végeredmény mégsem nagyipari jellegű: egyfajta személyes dizájnosság hat a művekben, erőteljes materiális jelenléttel; ezt erősíti a precíz kivitelezés, és a komponálási mód, amely a tömeggyártott tárgyak esetében is azok egyéniségét és egyediségét teszi láthatóvá.

Azonban az anyagok hangsúlyos jelenléte nem köti meg a realitászintjén a munkát: az installációk nem illuzionisztikusan megteremtett, érzékletes valóságok részei, hanem valószerűtlen, abszurd tartományokban úsznak. A kontrasztos anyaghasználat hol kiemeli, hol pedig képpé, jellé simítja a tárgyakat, ezért olyan, mintha Ferencz S. magát az anyagot nem arra használná, hogy a valósághoz közel kerüljön, hanem segítségével sokkal inkább eltávolítja a látványt minden jelenségtől, ami ismert, kézenfekvő, és könnyen kategorizálható.

Egyetlen konklúzió sem megkérdőjelezhetetlen, minden mélyebb tapasztalat megérint ugyan, de kicsit értelmetlen is egyszerűen; távoli motívumok, amelyek megindítanak esztétikumokkal, de sokszor nem tudunk mit kezdeni velük. Ismerős létélmények, melyek – valóban – leginkább abszurdban mérhetők. A finom humor feloldja ezek drámaiságát, és gyakran kohéziós erőnek is bizonyul, amely elősegíti a komplex jelenségek feldolgozását is. A fantasztikusát együtt élhetjük meg a költőivel, a szuggesztívvel, elmerülve az élményben, de mindeközben irányt véve az állásfoglalás fele is. A befogadó azonban nem előre megemésztett tartalmakat kap, nem is munkafüzetet, hanem kisebb, válogatott (karakterükben kissé borgeszi) könyvtárakat, és saját könyvkötőműhelyt, amelyben ő maga állíthatja össze az anyagot.

Antefaktum

Jegyzet

¹ A hegesztőmaszkos sorozat darabjai kissé elkülönülnek ettől a tendenciától, amennyiben azokban a központi motívum visszatérésével annak mechanizmusai is ismétlődnek. A hegesztőmaszk eredeti szerepe nem az identitásképzés: nem reprezentál, nem elrejt; praktikus védőeszköz, amely viselője számára épp a vizuális érzékelést teszi lehetővé. Jelen sorozatban azonban funkciója átfordul: ő maga válik látványelemmé – így különböző helyzetekben való felbukkanása bizarr zsánerképeket teremt, és minden gyakorlati vonatkozása metaforikus tartományokba lép át (védelem, védekezés, elszigetelés, munka, mesterség, látás, tekintet stb.). A jelenség Debord-t idézve lokális, kelet-európai szűrőn át láttatja a Spektákulum féttiseinek torzképeit. Elkerülhetetlen velejárója az elidegenedés, amelyben a látvány-látszat veszi át és fullasztja önmagába az Ünnepe minden funkcióját, rányomva bélyegét többek között az intim szférára is.

UNGVÁRI-ZRÍNYI KATA

Március 30-án mutatták be Valentin Trifescu és Bréda Ferenc *Copiile copilului* (A gyermek másolatai) című kötetét a Bulgakov kávéházban. A kötetéről Robert Cincu és Ștefan Manasia beszélgetett a szerzőkkel.

Csuhai István mutatta be az *Élő Várad* antológiát április 5-én, a budapesti Nyitott Műhelyben, a kötet szerzői, Bíró Árpád Levente, Jock Evelin, Kemenes Henriette, Mihók Tamás és Oszváth Zsuzsa jelenlétében.

A Jelenkor Kiadó költészetnapj estjén Aczél Géza (*szino*) *lira*, André Ferenc *szótagadó* és Mohácsi Balázs *hungária út, hazafelé* című versesköteteiről beszélgetett a szerzőkkel Visy Beatrix a budapesti Katona József Színházban április 11-én.

Az Erdélyi Magyar Írók Ligája és a Bulgakov Kávéház *Álljunk meg egy szó-ra* című irodalmi beszélgetéssorozatának költészetnapj kiadásán, április 11-én Karafiáth Orsolya íróval, költővel beszélgetett László Noémi.

Kolozsváron, a Minerva-ház Cs. Gyimesi Éva termében került sor április 12-

én Kántor Lajos és Láng Gusztáv *Száz év kaland. Erdély magyar irodalmáról* című közös könyvének bemutatására Dávid Gyula, a könyv szerkesztője, Markó Béla és a kiadó igazgatójának, Hajdu Áronnak a részvételével. A beszélgetés moderátora Tibori Szabó Zoltán volt.

A *lira udvarterei* címmel tartott költészetnapj felolvasóestet a kézdívasárhelyi Vigadóban az Erdélyi Magyar Írók Ligája. A meghívottakkal – Ferencz István, Király László, Király Zoltán, Lövétei László László – Fekete Vince beszélgetett.

Sepsiszentgyörgyön, a 27. Szent György Napok kulturális rendezvénysorozat keretében több irodalmi eseményre került sor. Április 23-án az Andrei Mureșanu Színházban Farkas Wellmann Éva verseskötetét és az Evilági együttes lemezét mutatták be *Parancsolatok* címmel. A moderátor Szonda Szabolcs volt. Április 24-én a Bod Péter Megyei Könyvtárban Nádasdy Ádám költővel beszélgetett Szegő János *A rend a dolgok végén* című

közönségtalálkozón. A Tein teaházban április 25-én Demény Péter beszélgetett Doru Pop kolozsvári íróval, illetve április 26-án ugyanott Balázs Imre Józseffel beszélgetett Szegő János.

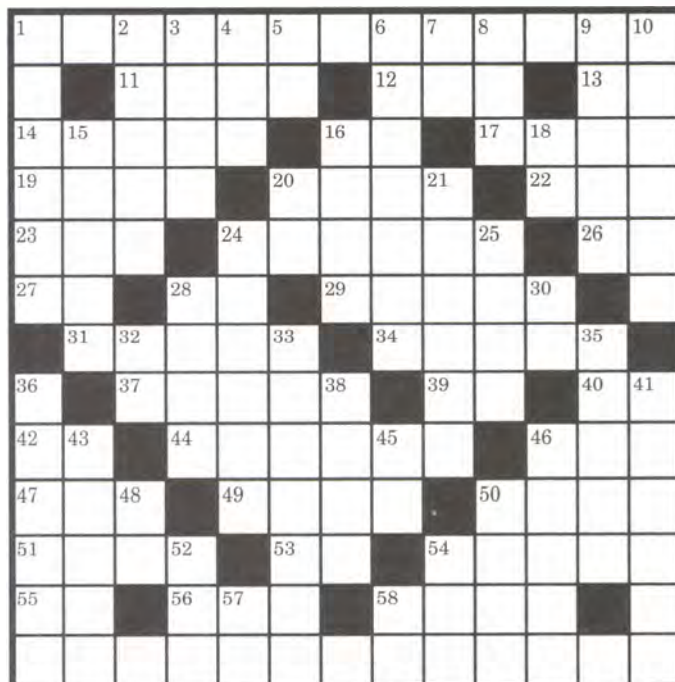
A kolozsvári tranzit.ro *Infrarealities* címen futó sorozatának első estjére *Afantázia* címmel került sor április 21-én, ahol Kele Fodor Ákos tervezőgrafikusokkal és egy elektromos zeneszerzővel közösen létrehozott multimédia művéből készült installációt mutatták be, majd Székely Örs vezetésével beszélgetésre került sor Kele Fodor zene, képzőművészet és költészet határán mozgó szövegeiből kiindulva.

Április 27-én, Zudor János születésnapján került sor a szerző *Romániából jöttem* című kötetét tárgyaló szimpóziumra a Fiatal Írók Szövetsége és az Élő Várad Mozgalom szervezésében a nagyváradi Posticumban. A kötetéről előadást tartott Antal Balázs, Gondos Mária Magdolna és Kiss Ernő Csongor, ezt követően André Ferenc, Géczi János és Selyem Zsuzsa beszélgetett a Zudor-költészet tágabb kontextusairól, majd az Élő Várad Mozgalom performansa zárta az estet.

Tanulás

VÍZSZINTES 1. Joseph Joubert gondolata; első rész. 11. Líbia államnyelve. **12.** Nehai rock-énekes (Ronnie James). **13.** Autonóm terület, röviden. **14.** Üveges hintó. **16.** Kettőnk közül nem én. **17.** Gyakori női név. **19.** Előkelőkre jellemző. **20.** Hópehely. **22.** New York-i operaház népszerű neve. **23.** Lélek a komiknál. **24.** Listát felolvasó. **26.** Nádszálak! **27.** Antik római aprópénz. **28.** Rőt vad. **29.** „Példaadó” település. **31.** Testfelépítés. **34.** Nagyszülő megszólítása. **37.** Fagyott. **39.** A lítium vegyjele. **40.** Kies határok! **42.** Gyakori igevégződés. **44.** Szerelvényeket mozdonyal rendező. **46.** Sporttrikó. **47.** Tagadoszó. **49.** Becézett Simon. **50.** 50 %-a. **51.** Star ...; Űrszekerek (filmsorozat). **53.** Középen avul! **54.** Arab ország. **55.** Kicsinyítő képző. **56.** Az ő tulajdonosa. **58.** Újzeüst.

FÜGGŐLEGES 1. ... rasa; tiszta lap. **2.** Dél-afrikai tartomány. **3.** Betűvetés. **4.** Kopasz, lombtalan. **5.** ... ovo; eleve. **6.** Hozzánk szállító. **7.** Kaik belseje! **8.** Választ sürgető szócska. **9.** Nauru fővárosa. **10.** Állatgondozó feladata. **15.** Svájci város. **16.** Ókori gyorsíró. **18.** Csakhogy, azonban. **20.** Fél pont! **21.** Szétporladó. **24.** Bűdös. **25.** 60 percnyi. **28.** Öt és társait. **30.** Annyi mint, röviden. **32.** Lyukas lej! **33.** Nemes paripa. **35.** Kipling farkasvezére. **36.** Joseph Joubert gondolata; második, befejező rész. **38.** Ritka férfinév. **41.** Orgánummal kapcsolatos. **43.** Ráma, foglalat. **45.** A titán vegyjele. **46.** Heavy ...; rockzenei irányzat. **48.** Menetelő! **50.** Község. **52.** Szűk kis utca. **54.** A magyarságba beolvadt nomád nép. **57.** Képző, a -va párja. **58.** A tantál vegyjele.

A *Helikon* 2018/8 számában közölt *Szerencse* című rejtély megfejtése: A szerencse a felkészült elméknek kedvez.

R. T.

TÁMOGATÓINK:

Romániai Írók Szövetsége

nkA

Készült a Magyar Kormány támogatásával

MINISZTERISÉG

BETHLEN GÁBOR

TÁMOGATJA AZ RMDSZ ÉS A COMMUNITAS ALAPÍTVÁNY

Primăria și Consiliul Local Cluj-Napoca

VISIT CLUJ

Proiect realizat cu sprijinul Primăriei și Consiliului local Cluj-Napoca. Kiadványunkat Kolozsvár Polgármesteri Hivatala és Városi Tanácsa is támogatja. Revistă finanțată cu sprijinul Ministerului Culturii și Identității Naționale. Kiadványunk a Kulturális és Nemzeti Identitás Minisztériumának támogatásával jelenik meg.

Alapító főszerkesztő: SZILÁGYI ISTVÁN

Főszerkesztő:

KARÁCSONYI ZSOLT

Főmunkatárs:

EGYED EMESE

KIRÁLY LÁSZLÓ

SZÓCS ISTVÁN

Szerkesztőség:

DEMETER ZSUZSA: kritika

HORVÁTH ELŐD BENJÁMIN: Pávilon 420, Artefaktum

PAPP ATTILA ZSOLT: film, interjú

LÁSZLÓ NOÉMI: vers, műfordítás

ANDRÉ FERENC: honlap

RÁKOSSY TIBOR: műszaki szerkesztő

Lapterv: ÁRKOSY ISTVÁN; Számítógépes tördelés: FAZAKAS BOTOND; nyomtatja a Miskolczi Kis Miklós református sajtóközpont